

ȘCOLI FĂRĂ BULLYING

Salvați Copiii
Save the Children România

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Mecanisme de prevenire și
intervenție în situațiile de bullying

scolifarabullying.ro

Coordonare:

Gabriela Alexandrescu, Președinte Executiv, Organizația Salvați Copiii

Colectiv de autori:

George Roman, Jurist, Director de programe, Organizația Salvați Copiii

Marius Rusu, Psiholog, Coordonator de proiect, Organizația Salvați Copiii

Consultanță:

Aura Stănculescu, Psihopedagog, Director, Centrul Municipiului
București de Resurse și Asistență Educațională

Geta Costescu, Psihoterapeut, Organizația Salvați Copiii

Laura Stanciu, Medic psihiatru, Organizația Salvați Copiii

Mihai Avădanei, Psihopedagog, Organizația Salvați Copiii

Echipa de redactare a acestei lucrări mulțumește cadrelor didactice din
unitățile școlare implicate în realizarea dezbaterilor cu copiii.

ȘCOLI FĂRĂ BULLYING

Mecanisme de prevenire și intervenție

2019

CUPRINS

INTRODUCERE	7
I. CE ESTE ȘI CE NU ESTE BULLYING-UL?	8
1. Formele de bullying	8
2. Martorii	10
3. Principalele consecințe psihologice ale bullying-ului	12
II. CERCETĂRI RELEVANTE CU PRIVIRE LA FENOMENUL DE BULLYING ÎN ȘCOLILE DIN ROMÂNIA	12
III. CUM E GESTIONAT FENOMENUL DE BULLYING ÎN PREZENT?	15
De ce anumite programe de prevenție/intervenție nu funcționează?	15
IV. PROIECTUL PILOT "ȘCOLI FĂRĂ BULLYING" - Târgoviște	18
1. Obiective	18
2. Activități	18
3. Impact	19
4. Recomandări la nivelul școlii	19
5. Etapele derulării proiectului-pilo	20
V. RECOMANDĂRILE SALVAȚI COPIII ÎN ASIGURAREA UNUI CLIMAT ȘCOLAR ADECVAT, CONDIȚIE A STOPĂRII BULLYINGULUI	25
1. Școala ca sistem colectiv. Etosul și climatul școlar.	25
2. Pașii critici în vederea elaborării unui mediu propice pentru prevenirea și combaterea fenomenului de bullying	30
VI. PROCEDURI ȘCOLARE PRIVIND INTERVENȚIA ÎN SITUAȚII DE BULLYING	32
1. Scurtă evaluare a mecanismelor actuale de prevenire/intervenție în cazurile de bullying	33
2. Recomandări cu privire la planurile anti-bullying în unitățile școlare	34
A. Planuri operaționale anti-bullying în toate unitățile de învățământ.	35
B. Rolul consilierilor școlari	40
C. Implicarea elevilor în învățământul preuniversitar	43
D. Rolul părinților	46
VII. PROPUNERI LEGISLATIVE ÎN VEDEREA CONSOLIDĂRII ROLULUI CONSILIERILOR ȘCOLARI	49
VIII. EXEMPLE DE BUNĂ PRACTICĂ	51

INTRODUCERE

Fenomenul violenței asupra copilului a constituit o preocupare permanentă pentru organizația Salvați Copiii, care și-a asumat din 2002, odată cu crearea a 5 centre de consiliere pentru copil și familie¹, un rol fundamental, prin oferire de modele de educație pozitivă, prin elaborarea de cercetări și prin participarea în procesul de elaborare a strategiilor și politicilor de prevenire și combatere a oricăror forme de violență. Rezultatele noastre în acest domeniu au fost: interzicerea, prin Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, a pedepselor fizice și a tratamentelor umilitoare sau degradante asupra copilului; dezvoltarea de servicii de evaluare, consiliere psihologică și terapie pentru copil și familie adresate celor 42.000 de copii și părinți care au beneficiat gratuit de intervenții psihoterapeutice; analiza sistematică a fenomenului violenței asupra copiilor în perioada 2002-2018².

În România, școlile se confruntă cu multiple manifestări de violență printre care cele mai semnificative sunt bullying-ul (forme de violență repetată asupra unui elev de către alți elevi), de obicei asociat cu discriminarea, homofobia sau rasismul, violența fizică și verbală între elevi, dar și între profesori și elevi. Anual, 200.000 de copii sunt victime ale actelor de violență comise de colegii lor și tot atâția copii sunt autorii agresiunilor fizice la adresa acestora.

Diferit de alte forme de agresiune/violență între copii, bullying-ul este un concept care include comportamente variate, stabile în timp, ascunse de adulți, ce continuă în absența unor măsuri specifice de intervenție, ceea ce îl transformă într-unul dintre cei mai puternici factori de risc pentru sănătatea și protecția copiilor. Prin caracteristicile sale specifice (dezechilibru de putere, regularitate, intenția de a provoca suferință fizică și/sau emoțională, prezența într-un mediu pe care copilul nu îl poate evita, cum este școala), sunt imposibil de gestionat doar de către un copil sau doar la nivelul grupului de copii.

Acestea sunt motivele care ne-au determinat să inițiem, în Târgoviște, un program-pilot de implementare a unor principii și metode practice, validate în alte părți ale lumii. Rezultatele intervenției noastre au fost folosite în redactarea prezentei analize cu privire la mecanismele de prevenire și de intervenție în situațiile de bullying pe care școlile din România le pot integra în activitatea lor și, astfel, să obținem împreună, alături de copii și părinții lor, condiții de siguranță și un climat pozitiv în sistemul educațional românesc.

Gabriela Alexandrescu
Președinte Executiv

1 București, Iași, Timișoara, Suceava (1999) și Târgu Mureș (2000).

2 Salvați Copiii România, *Studiu național privind abuzul fizic și emoțional asupra copilului (2002)*, *Abuzul și neglijarea copiilor - Studiu sociologic la nivel național (2013)*, *Bullying-ul în rândul copiilor. Studiu sociologic la nivel național (2016)*, *Analiza sistemului de identificare și referire a abuzului în cazul copiilor cu vârsta sub 11 ani (2018)*.

I. CE ESTE ȘI CE NU ESTE BULLYING-UL?

Complexitatea acestui fenomen necesită atenția și acțiunea concertată a tuturor actorilor din contextele de viață ale copiilor, părinți, cadre didactice, personal educațional auxiliar, membri ai comunității, cu atât mai mult cu cât bullying-ul nu se manifestă la vedere, ci în spații în care, în mod tradițional, adulții nu sunt foarte prezenți (toaleta, curtea școlii, drumul casă-școală, colțuri ascunse din proximitatea școlii etc.). Copiii predispuși la actele de bullying ale colegilor lor sunt copiii aparținând minorităților naționale (copiii romi), copiii cu dizabilități fizice, de dezvoltare sau emoționale, copiii izolați social și mai puțin populari, copiii supraponderali sau obezi și adolescenții de alte orientări sexuale. În literatura de specialitate³, bullying-ul, descris ca acel comportament de intimidare, hărțuire, respingere sau lovire, prezintă, în mod constant, trei caracteristici:

”Bullying-ul este atunci când îți bați joc de cineva tot timpul. De exemplu, îi faci piedică, îl lovești cu mingea, vorbești urât cu el, îl lovești). ...Dar acel copil nu ți-a făcut nimic.” (Andreea, 11 ani)

- *Agresorul este conștient de faptul că produce un rău victimelor, astfel că faptele lui sunt comise de fiecare dată cu această intenție.* Nu de puține ori, martorii și-au justificat lipsa de reacție declarând că faptele sunt mai degrabă glume, lipsite de malițiozitate și care nu pot produce un rău prea mare. Dar la fel de bine, o parte dintre ei recunosc că nu au intervenit și din teama de a nu deveni la rândul lor țintele agresorilor, conștientizând astfel suferința victimelor.
- *Acțiunile agresorilor sunt repetate o perioadă lungă de timp, putând transforma participarea școlară cotidiană a victimei într-un adevărat coșmar, mai ales dacă agresiunile sunt reproduse în mediul online.* Utilizarea poreclelor și a insultelor, hărțuirea fizică în timpul pauzelor, răspândirea unor informații mincinoase, transmiterea de mesaje ori postarea de imagini/filme batjocoritoare pe rețelele de socializare vor avea un impact negativ continuu asupra vieții unui copil, indiferent de locul în care acesta se află, familie, școală sau comunitate, alături de colegi ori cei apropiați. Atitudinea pasivă ori de încurajare din partea martorilor stimulează repetiția abuzurilor.
- *Bullyingul în mediul școlar este expresia fizică și verbală a abuzului de putere, posibil prin dezechilibrul de forțe între agresor și victimă.* Dacă va fi lipsită de susținerea colegilor ori a cadrelor didactice, vulnerabilitatea victimei în fața agresorului sau a grupului de agresori va crește, ceea ce va conduce pe termen lung la o atitudine de resemnare și izolare față de colegi. Nu întâmplător, sunt copii care refuză dezvăluirea abuzurilor chiar față de părinți, bullyingul devenind un balast psihologic, cu consecințe severe asupra dezvoltării fizice sau psihologice a copilului. În acest sens, bullying-ul este o formă de coerciție socială, în care o persoană obligă o altă persoană să acționeze într-un anumit mod⁴.

1. Formele de bullying

Așadar, bullying-ul poate fi definit ca fiind acțiunea umană agresivă, intenționată, menită să provoace suferință fizică sau emoțională ce implică un dezechilibru de putere între agresor și victimă și care se manifestă în mod repetat și este îndreptată către o victimă care adesea nu a comis niciun gest care să justifice furia agresorului. Bullying-ul se poate manifesta separat sau concomitent în următoarele forme:

³ Bellon Jean-Pierre, Gardette Bertrand (2010), *Harcèlement et brimades entre élèves, la face cachée de la violence scolaire*, Paris, Ed. Fabert.

⁴ Vaillancourt T., Mc.Dougall P., Hymel S., Sunderani S.; 2010; Respect of fear? The relationship between power and bullying behavior; In S.R. Jimerson, S.M. Swearer & D.L. Espelage (Eds.); *Handbook of bullying in schools: An international perspective*; Routledge.

- 1. Cea mai evidentă formă de bullying este cea fizică**, care include, dar nu se limitează la comportamente de tip: lovire, pus piedică, îmbrâncire, plesnit, distrugerea/deposedarea de obiecte personale. Deși intensitatea acestor comportamente nu este de neglijat, ceea ce rănește cu precădere copilul vizat de astfel de comportamente este repetitivitatea, frecvența cu care ele se manifestă, precum și faptul că sunt realizate cel mai adesea departe de prezența unui adult cu rol de protecție (cadru didactic, părinte).
- 2. Bullying-ul verbal**, care include, dar nu se limitează la comportamente repetate de tip: poreclire, insultare, tachinare, umilire, intimidare, transmitere de mesaje cu conținut homofob sau rasist, este o modalitate prin care foarte mulți copii experimentează puterea cuvintelor de a genera suferință.
- 3. Comportamentele de bullying social**, adesea ascunse, greu de identificat/recunoscut, realizate cu scopul de a distruge reputația socială a unui copil și de a-l plasa într-o situație de umilință publică, includ, dar nu se limitează la: minciună și/sau răspândire de zvonuri negative/umiltoare, realizarea de farse cu obiectivul de a umili/crea situații stânjenitoare, încurajarea excluderii/izolării sociale, bârfa, umilirea publică a cuiva.
- 4. Tehnologia digitală a adus cu sine cyberbullying-ul.** Ascuns sau evident, acesta se referă la orice comportament de bullying mediat de tehnologie, identificat în spațiul de social media, website-uri, mesagerie etc. El include, dar nu se limitează la comportamente repetate de tip: mailuri, postări, mesaje, imagini, filme cu conținut abuziv/jignitor/ofensator; excluderea deliberată a unui copil în spațiul online; furtul de date cu caracter personal sau de parole ale unor conturi personale (de e-mail, FB etc.). Este o formă deosebit de dăunătoare de bullying, care se diferențiază prin viteza de propagare a informațiilor negative și posibilitățile limitate ale victimei de a controla situația. Situațiile umiltoare ori agresiunile pot continua indefinit, prin transferul textului ori a imaginii jignitoare de la un utilizator la altul, victima neputând bloca acest proces.

„Cyberbullying-ul este afterparty”. Dragoș, 15 ani.

[Party-ul este bullying-ul, în timpul școlii].

“Mie mi s-a întâmplat să fiu înjurată și la rândul meu i-am dat o palmă. Se întâmplă zilnic, îmi spune că sunt grasă, dar eu am învățat cum să trec peste asta, deși nu mă simt bine.” (Maria, 12 ani)

Bullying-ul trebuie distins de formele mai puțin dăunătoare de agresiune între colegi prin intenția pe care o are agresorul. Există numeroase studii care arată că agresivitatea copiilor față de colegi lor are numeroase motivații. Adesea, copiii simulează comportamente agresive în timpul jocului cu prietenii, șicanându-se verbal și insultându-se, lovindu-se fizic, înghiontindu-se sau împingându-se pe jos, ori prefăcându-se că pleacă sau că se ignoră⁵. Adulții nu reușesc să distingă întotdeauna între agresiunea

simulată și diferite forme de violență, deoarece diferența rezidă în intențiile și percepțiile copiilor⁶. Cercetătorii au lansat termenii de ”joc conflictual” și ”înghiontire”⁷, pentru a se referi la această falsă agresiune, stabilind clar faptul că intenția copiilor este de a se distra împreună, chiar dacă înghiontirea poate degenera ulterior într-un conflict real atunci când copiii înțeleg greșit intenția celui care manifestă comportamentul ”agresiv”, având impresia că sunt ținta unui atac veritabil.

O altă formă de violență care nu este bullying este agresiunea instrumentală. Aceasta apare atunci când copiii încearcă să obțină sau să mențină posesia asupra unor obiecte de care au nevoie⁸. Există posibilitatea ca pentru o persoană neutră care privește din exterior, agresiunea instrumentală să nu pară mereu justificată. Dacă copiii evaluează greșit riscul de a pierde un obiect sau supraestimează pericolul, atunci pot să reacționeze excesiv unul față de celălalt. În momentul în care ”mărul discordiei” dispăre, dispăre și agresiunea dintre copii.

5 Pellegrini, A. D.; 2005; *Recess: Its role in education and development*; Mahwah, Nj: Erlbaum

6 Lawrence C.; Green K.; 2005; *Perciving classroom aggression: The influence of setting, intervention style and group perceptions*; British Journal Of Educational Pshychology; 75: 587-602

7 Beth Doll & colab; 2012; *Cognitive and behavioral interventions in educational settings*; Routledge.

8 Crick N. R.; Forms of aggression. In W. Craig (Eds.). *Childhood social development: The essential readings* (pp. 307-330); Oxford; UK: Blackwell Publishers.

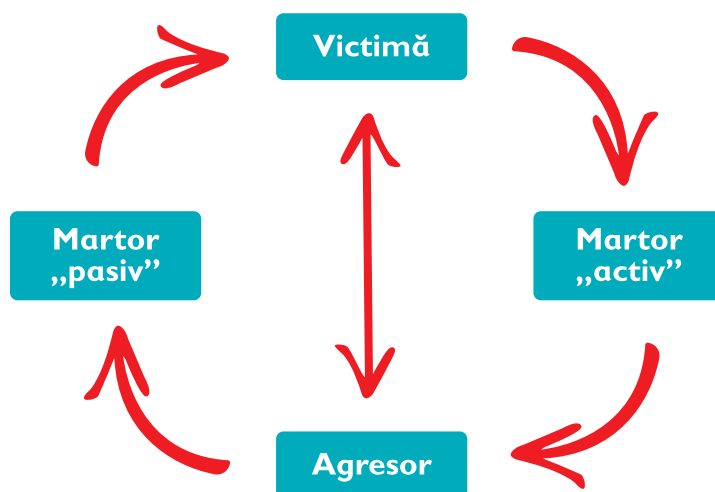
Există situații în care copiii sar la bătaie pentru a se răzbuna pentru o vătămare reală sau percepută, suferită din cauza unui coleg. Acest tip de agresiune poartă denumirea de agresiune reactivă. În acest caz, comportamentele sunt impulsive, fiind declanșate în situații tensionate, pe fondul unor reacții emoționale necontrolate, și pot să reflecte de fapt o vulnerabilitate a copiilor în ceea ce privește abilitățile de reglare emoțională⁹.

Martorii

În general, martorii sunt acei copii care doar asistă la comportamentele agresive și în funcție de reacțiile lor sau de absența acestora pot fi împărțiți în două categorii: pasivi și activi. Martori pasivi sunt cei care asistă, fără a contribui în vreun fel la combaterea fenomenului. Aici intră copiii care doar asistă și perpetuează bullying-ul prin acceptarea lui tacită. Tot la perpetuarea tacită a bullyingului contribuie și adulții, cadrele didactice, directorii de școală, părinții sau personalul auxiliar din școală, care ezită din varii motive să intervină. Chiar dacă ei nu încurajează în mod activ bullying-ul, tăcerea lor directă (cei care efectiv asistă) sau indirectă (adulții care tolerează de la distanță) are pentru agresor funcția unei permisiuni tacite de a continua agresiunile la adresa victimei.

Martorii activi sunt cei care întăresc comportamentul agresorului prin comentarii laudative, prin recunoașterea prestigiului sau prin acordarea de privilegii.

Martorii pot să descurajeze în mod activ bullying-ul, luând apărarea victimei, oprind comportamentul agresiv și susținând drepturile acesteia. În multe privințe, martorii au o influență mai mare asupra comportamentului de bullying decât copiii care sunt victime, iar în unele cazuri exercită o influență mai mare decât elevii care hărțuiesc. Rolul martorilor este cu atât mai important cu cât ei pot interveni în fazele incipiente ale comportamentului de bullying¹⁰.

Dinamica rolurilor de putere

Agresorul dintr-o comunitate sau școală este de fapt agentul martorilor neimplicați, din care acesta face parte, și care proiectează asupra agresorului dinamice defectuoase de grup și problemele individuale interioare. Cu această ”împuternicire” din partea martorilor neimplicați, agresorul impune victimelor atât conflictele mocnite ale membrilor grupului, cât și propriile conflicte. Din această perspectivă, atât agresorul cât și victima sa nu reprezintă altceva decât simptome ale

⁹ Pellegrini, A. D & Van Ryzin M. J. ; *Part of the problem and part of the solution: The role of peers in bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school to secondary school*; In D.L. Espelage & S. M. Swearer (EDS), *Bullying in North America schools*; Routledge.

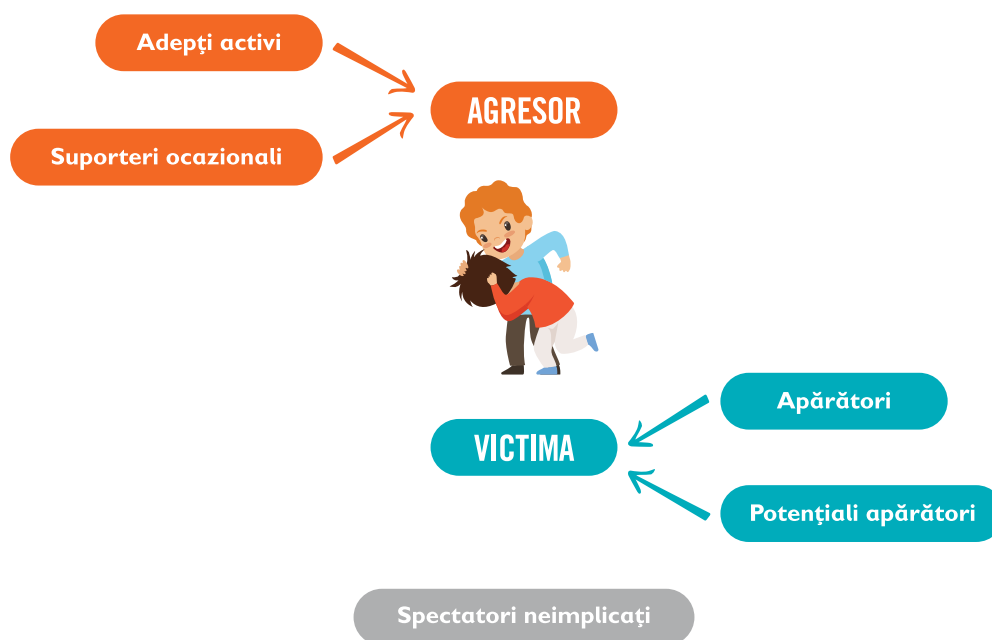
¹⁰ Cowie H. & Hutson N., (2005), *Peer support: a strategy to help bystanders challenge school bullying*; în Beth Doll & colab; 2012; *Cognitive and behavioral interventions in educational settings*; Routledge.

unui sistem social patologic și disfuncțional. Schimbarea, din această perspectivă a dinamicii puterii, presupune modificarea rolului pe care martorii îl au în dinamica sistemului social.¹¹

“De multe ori ne strângem în jurul lor și încercăm să-i despărțim dacă se bat, mergem la profesor și anunțăm”. (Daniel, 11 ani)

Martorii însă reprezintă un grup eterogen care îndeplinește roluri diferite pentru agresor. Dacă în reprezentarea grafică anterioară am avut în vedere doar dinamica rolurilor de putere, prin excluderea copiilor care pot interveni în sprijinul victimei, în infograficul de mai jos, am extins dinamica situației de bullying și la circumstanțele în care apare un apărător al victimei, care, prin intervenția lui, perturbă relația de putere între agresor și victimă. El poate avea succes sau nu,

în funcție de popularitatea și susținerea de care se bucură de către alți martori, pasivi, însă potențiali apărători. Și astfel, structura grupului martor capătă valențele unei intervenții de stopare a faptei de bullying sau, în cazul formelor mai grave, de raportare a acestora către adulți responsabili ai școlii (consilier școlar, învățător, diriginte, alte cadre didactice).

Structura grupului martor

Deseori, copiii ne raportează situații în care cadrele didactice ignoră altercațiile dintre elevi, deși multe dintre acestea au caracteristicile fenomenului de bullying. În acest fel, cadrele didactice devin spectatori neimplicați, cu consecințe nefaste pentru victime și apărători ori potențialii lor apărători, iar agresorii își vor continua nestingheriți afectarea, prin faptele lor, a climatului școlar.

Orice program de prevenție/combateră a bullying-ului produce o schimbare semnificativă doar dacă, în cadrul lui, sunt implicate anumite tipologii de persoane care își asumă anumite roluri cheie. Un astfel de rol este cel al apărătorului, ce poate deveni **liderul natural** al grupului social al elevilor. Liderii naturali sunt de fapt acei martori activi, într-un sens pozitiv, care pot facilita implementarea diferitelor activități din cadrul programelor. Ei manifestă tendința de a promova creativitatea grupului, de a oferi ajutor în mod benevol și de a avea un stil de conducere democratic. Această tipologie de persoană resursă reușește să modeleze pentru cei din jurul său altruismul și încurajează preluarea rolului de lider natural de către ceilalți copii. Ei devin, prin pregătire suplimentară și cu susținerea cadrelor didactice, agenți importanți ai modelării etosului școlar.

3. Principalele consecințe psihologice ale bullying-ului

Nevoia de apartenență este o nevoie umană fundamentală, iar relațiile sociale au un impact major asupra dezvoltării psihice armonioase. Din nefericire, bullying-ul influențează negativ modul în care se produce dezvoltarea psihică armonioasă deoarece presupune, în primul rând, excluderea victimei din grupul de egali și, în al doilea rând, oglindirea negativă a victimei. Experții au atras atenția asupra faptului că bullying-ul afectează negativ, din punct de vedere psihologic, pe termen scurt și lung, întreaga grupă/clasă de copiii, nu doar victimele și agresorii.

Principala problemă de sănătate mintală, consecință a bullying-ului, este considerată **depresia**¹². De asemenea, victimele prezintă un risc mare pentru **ideeație suicidară**¹³. În general, copiii victime prezintă o *stimă de sine scăzută* și un *concept de sine negativ*. Ei se simt adesea *anxioși*, simt rușine și se simt chiar vinovați pentru ce li s-a întâmplat. În școală, ei sunt, de obicei, cei fără prieteni, care stau singuri și abandonați. Relațiile lor de prietenie sunt adesea afectate din cauza unei frici sporite de a avea încredere în semenii lor. Aceasta afectează nu doar sănătatea lor mintală, ci și rezultatele academice, și pot scădea motivația lor de a merge la școală și de a învăța.

”Acești copii se simt singuratici și supărați deoarece toată lumea îi jignește și îi umilește. Îi face să nu își mai dorească să trăiască.” (Adela, 13 ani)

Copiii care acționează ca agresori sunt expuși la riscuri mai mari de comportament antisocial și delinvent, ca adolescenți și tineri¹⁴, și la implicarea în comiterea de infracțiuni penale, ca adulți¹⁵.

II. CERCETĂRI RELEVANTE CU PRIVIRE LA FENOMENUL DE BULLYING ÎN ȘCOLILE DIN ROMÂNIA

În 2016, Salvați Copiii România a lansat primul studiu național cu privire la fenomenul de bullying din școlile românești¹⁶, **”Bullying-ul în rândul copiilor”**, care a scos în evidență un nivel îngrijorător al prezenței diferitelor comportamente asociate bullying-ului în școli. 1 copil din 6 bate în mod repetat alți copii și, similar, 1 din 6 copii este bătut în mod repetat de către alți copii. 3 din 10 copii sunt excluși din grupul de colegi. 3 din 10 copii sunt amenințați cu bătaia sau lovirea de către colegi, iar 1 copil din 4 a fost umilit în fața colegilor. Suplimentar, studiul a demonstrat urgența introducerii unor măsuri astfel încât să facă posibile identificarea, recunoașterea și intervenția precoce în situațiile în care sunt semnalate comportamente de bullying în rândul elevilor. Așadar, rezultă că, în școlile din România, din cei aproximativ 1.300.000 de copii aparținând ciclurilor gimnazial și liceal¹⁷, 400.000 sunt angrenați în forme grave de bullying manifestate prin agresiuni fizice repetate, 200.000 de copii sunt victime ale violenței fizice și tot atâția copii autori ai faptelor de lovire a colegilor lor.

12 Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Marttunen, M., Rimpela, A., & Rantanen, P.; 1999; *Bullying, depression, and suicidal ideation in Finnish adolescents: School survey*. British Medical Journal

13 Rigby, K., & Slee, P. T.; 1999; *Suicidal ideation among adolescent school children, involvement in bully-victim problems, and perceived social support*. *Suicide and Life-Threatening Behavior*.

14 Farrington, D.P.; 1995; *The Twelfth Jack Tizard Memorial Lecture: The development of offending and antisocial behavior from childhood: Key findings from the Cambridge Study in delinquent development* *Journal of Child Psychology and Psychiatry*.

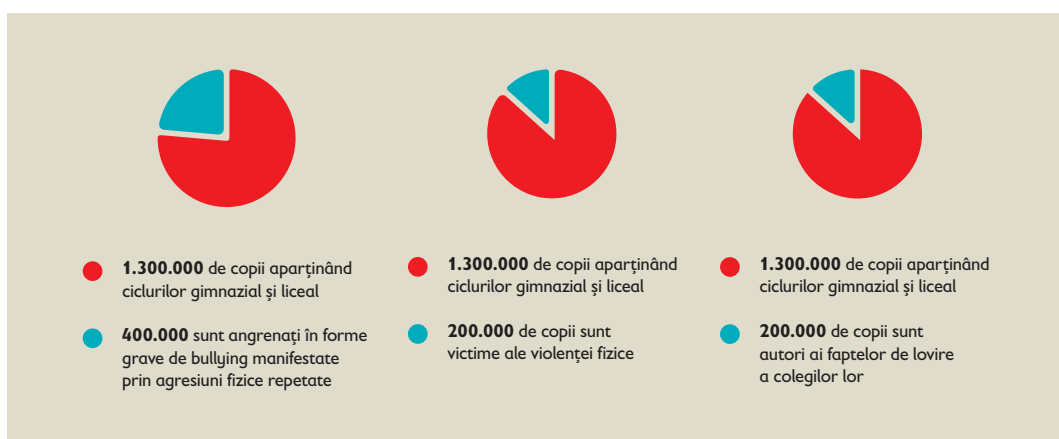
15 Olweus, D.; 1991; *Bully/victim problems among schoolchildren: Basic facts and effects of a school-based intervention program*. In D. J. Pepler & K. H. Rubin et al. (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411– 448). Hillsdale, NJ: Erlbaum

16 Salvați Copiii România, *”Bullying-ul în rândul copiilor. Studiu sociologic la nivel național”*, 2016, http://salvaticopiii.ro/upload/p000600010001_Salvati_Copiii_Raport_bullying.pdf.

17 Anul școlar 2017-2018 a cuprins 720.126 de copii în ciclul gimnazial și 637.706 în liceu.

Copiii au dreptul de a fi educați într-o atmosferă lipsită de temeri cu privire la demnitatea ori siguranța lor fizică. Diriginții, directorii școlilor, consilierii școlari și celelalte cadre didactice sunt responsabili cu protecția elevilor împotriva oricăror forme de intimidare, amenințare, hărțuire ori agresiune fizică, iar părinții, în virtutea obligațiilor lor parentale, trebuie să sprijine demersurile de prevenire a violenței din mediul școlar. Pentru ca aceste aspecte să se regăsească în realitatea de zi cu zi a copilului/elevului, dacă ne referim doar la cadrele didactice, acestea trebuie să beneficieze de formare profesională în domeniul recunoașterii și identificării formelor mai grave de bullying în rândul copiilor. Comportamentele agresive, problematice ale copiilor sunt deseori indicatori ai faptului că aceștia sunt victime ale abuzului într-un alt context de viață (de obicei, familia). Necunoscând profilul psihologic al unui copil victimă a abuzului, cadrul didactic va acționa neadecvat, prin propunerea unor măsuri disciplinare abuzive (ex. exmatriculări, mutări disciplinare de la o clasă la alta etc.). Cercetarea socială calitativă *”Analiza sistemului de identificare și referire a abuzului în cazul copiilor cu vârsta sub 11 ani”*, elaborată recent de Salvați Copiii¹⁸, a scos în evidență faptul că *”la nivelul niciunuia dintre sistemele profesionale investigate – educație, protecție, sănătate, justiție, nu sunt sesizate formele ușoare de abuz fizic și majoritatea formelor de abuz emoțional”* și faptul că *”toleranța socială față de abuzul fizic ușor (palmuire, tras de urechi, tras de păr) și față de abuzul emoțional (umilire, adresare de cuvinte vulgare) este crescută”*, acestea nefiind reclamate. În schimb, apar deseori *”justificări educaționale”* ale violenței, în special formele ușoare, fiind privit ca un mod de a îndrepta comportamente nedorite ale copilului. Această situație se reflectă inevitabil asupra modului în care este privit bullying-ul de către cadrele didactice, ca fiind mai degrabă responsabilitatea părinților, prin învățarea în familie, ceea ce permite, în final, copiilor să asocieze agresiunea fizică cu „supraviețuirea celui mai adaptat” care, astfel, îl face pe agresor mai puternic.

În ceea ce privește fenomenul de cyberbullying, cinci din zece copii au experimentat o situație de tip cyberbullying în mediul online, un fenomen tot mai frecvent, cu repercusiuni complexe asupra tuturor actorilor implicați: victimă, agresor și martor. Conform cercetărilor Salvați Copiii, 54% dintre copii au fost victime ale unor comportamente de tip cyberbullying în mediul online, procentul fiind semnificativ mai ridicat în rândul fetelor și elevilor de liceu. 69% dintre aceștia au primit mesaje jignitoare sau supărătoare, iar 30% au fost excluși dintr-un grup sau dintr-o activitate pe Internet. De asemenea, 25% dintre copii au fost hărțuiți de persoane străine pe Internet.¹⁹

Alături de datele statistice prezentate mai sus, cercetările organizației Salvați Copiii au mai relevat următoarele aspecte de luat în considerare în definirea strategiei anti-bullying de către Ministerul Educației:

- Orice copil care este diferit de ceilalți poate deveni o țintă a bullying-ului.
- Cea mai frecventă reacție a copiilor martori ai bullying-ului este de a rămâne spectator pasiv, nu de a interveni.
- Bullying-ul este mai frecvent atunci când copiii au de-a face cu situații sociale noi (primul an de liceu, transferul într-o altă școală/clasă etc.).
- Există situații în care bullying-ul este tratat într-un mod discriminatoriu: bullying-ul provenind de la copiii cu rezultate bune la învățătură sau aplicat copiilor mai puțin performanți este mai tolerat de către cadrele didactice.
- Adulții sunt descriși, în general, de către copii ca fiind toleranți față de formele psihologice și emoționale de bullying. Intervenția clasică în bullying este realizată de obicei foarte târziu, atunci când conflictul escaladează și violență fizică a avut loc.
- Școlile nu au o abordare comună în cazurile de bullying; unii profesori sunt mai implicați în stoparea comportamentului violent, în timp ce alții rămân pasivi („ceea ce contează este dacă profesorului îi pasă”).
- Unii copii au menționat că există situații când unii profesori încurajează bullying-ul sau pe agresori (umilind în mod constant unii copii).
- Intervențiile adulților se concentrează pe agresor și victimă, dând puțină importanță reacției grupului de martori.
- În legătură cu intervenția consilierilor școlari, cei mai mulți copii nu au reușit să identifice competențele specifice ale acestora în prevenirea/combaterrea comportamentelor de bullying sau apreciază că intervenția se face numai în cazul în care profesorii trimit copiii cu probleme la cabinetul de consiliere.
- În ceea ce privește intervențiile care provin de la părinți, impactul acestora poate varia: există părinți care agravează relația dintre copii (de exemplu, atunci când părinții vin la școală să-și „apere” fiul/fiica cerând explicații sau „disciplinând” copilul cu care fiul lor/fiica este în conflict), dar și alți părinți care contribuie la reducerea violenței.
- Abuzul în familie implică atât perpetuarea comportamentelor abuzive, cât și „obișnuința” cu statusul de victimă.

19 Pentru informații privind campania Salvați Copiii ”Dă BLOCK agresivității! și „glumele” dor. Stop cyberbullying!”, consultă link-ul <https://oradenet.salvaticopiii.ro/block-agresivitatii>.

III. CUM E GESTIONAT FENOMENUL DE BULLYING ÎN PREZENT?

Conform legislației actuale²⁰, gestionarea violenței ori a situațiilor conflictuale între elevi se realizează prin intermediul *Comisiei pentru prevenirea și eliminarea violenței, a faptelor de corupție și discriminării în mediul școlar și promovarea interculturalității* și prin implicarea consiliilor reprezentative ale părinților la nivel de unitate școlară ori grupă/clasă. Acestea sunt reglementările actuale, însă, în școlile din România, în soluționarea cazurilor concrete de bullying, structurile instituite nu funcționează și nici nu vor putea deveni vreodată funcționale, deoarece organizarea, prin măsuri birocratice (comisii, comitete etc.), a unor intervenții specializate, individualizate, cu o minimă celeritate și care să beneficieze de implicarea consecventă a părinților, este aproape imposibil de susținut. Deși ambele structuri amintite mai sus au obligații care privesc organizarea și desfășurarea de programe de prevenire și combaterea violenței, din nenumăratele consultări organizate cu copiii de Salvați Copiii, **niciunul dintre copiii participanți la grupurile de lucru organizate în cadrul cercetării Salvați Copiii nu avea cunoștință despre existența și rolul lor.** Cei mai mulți copii, în studiul mai sus amintit, nu au reușit să identifice competențele specifice ale acestora în prevenirea și combaterea comportamentelor de bullying sau au apreciat că intervenția se face numai în cazul în care profesorii trimit copiii cu probleme la cabinetul de consiliere.

”Copilul avea probleme mari, era rău, rău, cu ceilalți, așa că într-o zi colegii au decis să îl arunce pe geam, doar așa în glumă. A fost mutat în cealaltă clasă, dar a plecat și de acolo că nu s-a adaptat.” (Lavinia, 13 ani)

Practic, în prezent, cazurile de bullying ajung în sarcina dirigintelui, rareori a consilierului școlar, deși acesta din urmă dispune de competențele necesare în gestionarea situațiilor conflictuale, de bullying, și în prevenirea consecințelor în dezvoltarea copiilor, indiferent de poziția lor ca victime, martori ori agresori, și în adresarea cu soluții ori recomandări în acest sens. De asemenea, urmare a sesizărilor făcute în special de către părinții victimelor, există numeroase situații când a fost solicitată intervenția organelor de poliție, deși acestea nu au competențele necesare și nici nu sunt îndrituite de legislația școlară să aplice măsuri în contextul școlar.

De aceea, ne exprimăm convingerea că prevederile actuale din Regulamentul unităților de învățământ preuniversitar trebuie regândite, simplificate, asigurând în permanență implicarea copiilor, astfel încât ideile și acțiunile lor să fie valorizate cu seriozitate la nivelul școlii.

De ce anumite programe de prevenție/intervenție nu funcționează?

Principalele bariere ce influențează negativ implementarea programelor anti-bullying constau în faptul că majoritatea sistemelor sociale evită să reflecteze corespunzător asupra caracteristicilor sinelui colectiv care să le ajute să-și asume responsabilitatea soluționării pe termen lung a problemelor funcționale și structurale ale unei comunități. Persistența acestor probleme afectează profund întreg climatul social, conducând la încălcări repetate ale normelor sociale, cu implicații finale asupra respectării legii. În analiza noastră, școala este văzută ca sistem social ale cărui obiective educaționale sunt anulate în lipsa unui climat social și relațional adecvat între elevi și între profesori și elevi.

În practica organizației Salvați Copiii, au fost observate următoarele piedici în ajustarea politicilor și măsurilor interne ale școlilor pentru creșterea calității vieții școlare - condiție *sine qua non* a performanțelor școlare:

- **Transferul sau lipsa de responsabilitate.** Din diverse motive, se susține faptul că responsabilitatea combaterii fenomenului de bullying nu este nici la profesori, nici la părinți, nici la consilierii școlari și nici la primar. Cadrele didactice arată cu degetul spre părinți ca fiind principalii vinovați ai neplăcerilor create de copiii lor. Părinții consideră

²⁰ Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar, adoptat prin Ordin nr. 5.079 al Ministrului Educației Naționale, modificat și completat de Ordinul 3.027/2008.

că responsabilitatea lor se încheie în momentul în care copilul intră pe poarta școlii. Iar dacă părinții sau școala aduc în discuție anumite dificultăți comportamentale ale copiilor, discuția degenerază în învinuiri reciproce. Comunitatea, prin reprezentanții săi, consideră că responsabilitatea lor s-a încheiat odată cu aprobarea bugetelor anuale. Pe de altă parte, din nefericire, persistă în cadrul comunităților locale (publice și private) această fantasmă / concepție greșită cum că școlile se pot descurca singure în combaterea fenomenului de bullying, fără ajutorul celorlalte părți ale comunității.

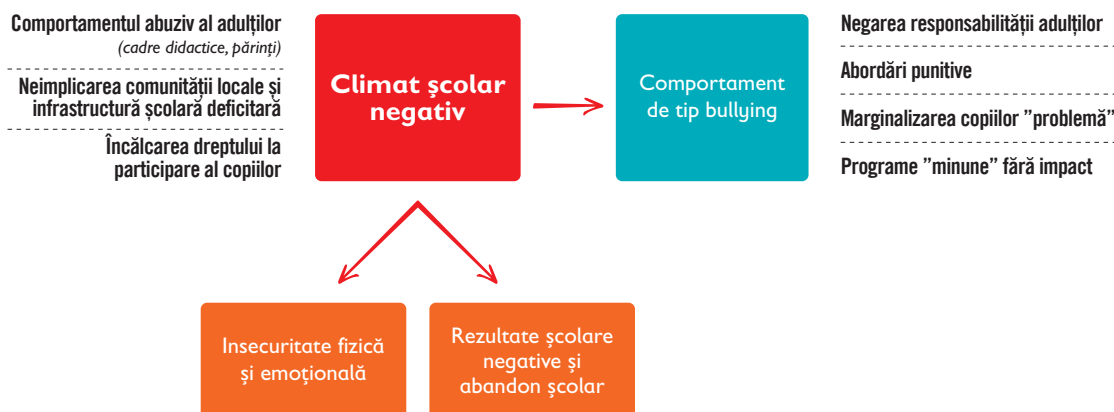
- **Comportamentul abuziv al adulților.** Cadrul social al grădiniței/școlii este impregnat cu anumite comportamente și/sau atitudini ascunse care influențează în mod negativ orice încercare de a combate fenomenul bullying-ului. Acestea sunt cunoscute de majoritatea membrilor comunității, dar sunt evitate, negate, ascunse și nici nu le este recunoscut aportul în menținerea dificultăților ce apar în contextul social al școlii. De multe ori, aceste subiecte sensibile acționează ca niște catalizatori ai fenomenului de bullying. De exemplu, faptul că anumiți profesori, învățători și educatori își hărțuiesc și agresează elevii este un comportament care este evitat ori respins în cadrul discuțiilor deschise dintre actorii implicați; directori care-și hărțuiesc angajații; părinții care-și abuzează copiii sau care hărțuiesc în mod sistematic școala; membrii diferitelor comisii care nu intervin în vreun fel, tolerând astfel indirect bullying-ul; problema „exceleței” în educație, segregarea copiilor pe criterii etnice sau care țin de performanțele lor școlare etc. De asemenea, mediul emoțional precar de acasă și modelul comportamental negativ al părinților pot constitui factori importanți în apariția și menținerea rolului de agresor de către copil în mijlocul colegilor lui. Utilizarea oricărui tip de violență (dar în special fizică) și abuz în familie, combinat cu lipsa unor reguli clare și fiabile de educație pozitivă a copilului, pot cataliza adoptarea comportamentului de tip bullying.
- **Neimplicarea comunității locale.** În prezent, putem vorbi despre un consens nedorit în ceea ce privește inechitatea în sistemul de învățământ. Societatea românească pare să se fi resemnat în fața faptului că în mediul rural școlile nu dispun de cadre didactice motivate ori pregătite profesional, sunt mai sărace și mai puțin sigure pentru copii decât cele din mediul urban. Acceptată a devenit și lipsa resurselor alocate pentru aceste școli, o stare de fapt explicabilă prin capacitatea financiară redusă ori lipsa totală de interes pentru educație a autorităților locale și împotriva căreia administrația centrală se declară neputincioasă. Formulele utilizate în prezent pentru finanțarea în educație prin utilizarea costului standard per preșcolar/elev reduc în fapt, an de an, șansele la educație de calitate chiar pentru copiii vulnerabili din punct de vedere socio-economic și a căror izolare geografică este dublată de o continuă sărăcie educațională și limitare a dezvoltării lor personale.²¹ O infrastructură școlară care pune probleme serioase în ceea ce privește siguranța, igiena și dotarea corespunzătoare și care dispune de un personal didactic fluctuant și cu reduce abilități pedagogice nu pot constitui premisele unei școli atractive, în care să fie posibilă construirea, împreună cu copiii și părinții, a unui climat școlar adecvat educației de calitate.
- **Abordări punitive.** O altă iluzie este aceea că simpla interzicere a unui lucru va conduce la dispariția lui. De exemplu, abordările de genul ”Toleranță zero față de bullying!” nu funcționează deoarece supra-simplifică complexitatea fenomenului. Totodată, acest gen de abordări sunt punitive și au ca rezultat excluderea, conflictul, negarea, favoritismul și înăbușirea creativității și implicării copiilor în a soluționa eficient fenomenul bullying-ului.
- **Marginalizarea ”copilului problemă”.** Simpla observare, notificare, referire către specialiști și eliminarea agresorului din comunitatea școlară, nu va rezolva problema agresorului, deoarece, în general, dificultățile acestuia provin din familie: dinamică familială toxică, neglijare emoțională și, de multe ori, chiar abuz. Eliminarea agresorului nu face altceva decât să conducă la negarea realității agresiunii sociale, ca fenomen, ceea ce are ca rezultat direct lipsa asumării responsabilității pentru crearea unui mediu școlar pozitiv. În altă ordine de idei, agresivitatea ce stă la baza competitivității academice susținută de

21 Salvați Copiii România, *Analiza bugetului copiilor - Studiu exploratoriu*, 2015.
(<https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/7a/7abbf021-e38d-4c17-b0e5-5f222fd76352.pdf>)

părinți și educatori/profesori deopotrivă poate avea și ea efecte secundare nedorite de tipul marginalizării celor diferiți. Focusarea atenției pe ”copilul problemă” reușește să distragă atenția de la analiza climatului social existent în școală care poate genera oricând alți agresori.

- **Blocarea accesului copiilor în procesele educaționale și decizionale ale școlii.** Conform Legii 1/2011 privind educația națională, copiii au un singur reprezentant, cu drept de vot, în consiliile de administrație ale unităților școlare, exclusiv din cota rezervată părinților. Condiția este ca acesta să fi împlinit 18 ani în momentul numirii, ceea ce înseamnă că dreptul fundamental la participare va fi exercitat doar de către tinerii care se află în ultimul an de studiu și ale căror priorități vor fi altele. Iar în unitățile de învățământ profesional și tehnic, părinților și copiilor laolaltă le este pus la dispoziție un singur loc în consiliul de administrație, asigurând astfel doar o participare fragmentată. În alte state europene, consiliile de administrație ale școlilor și liceelor cuprind un număr dublu sau triplu de părinți și copii, iar programele naționale de combatere a bullying-ului prevăd, în mod obligatoriu, participarea și consultarea permanentă a copiilor de la nivelul clasei până la structurile naționale.²²
- **Programul minune.** Un program care se potrivește în orice context educațional este fantezia oricărui director, educator și părinte. Orice program anti-bullying, ca să fie funcțional, trebuie să aibă în vedere particularitățile socio-culturale ale comunității din care școala face parte. De aceea, el se clădește pe o strategie generală adaptată la caracteristicile social-culturale, dimensiunea și resursele școlii în cauză și care urmărește obținerea unui climat școlar adecvat abordării pozitive în interacțiunea cu elevii, o abordare care să țină seama de nevoile și drepturile acestora.

DE CE ANUMITE PROGRAME DE PREVENȚIE/INTERVENȚIE PRIVIND BULLYINGUL NU FUNCȚIONEAZĂ?

22 De pildă, în Franța, consiliile de administrație ale unităților școlare au o componentă multidisciplinară și includ, în cazul școlilor generale, 7 părinți și 3 elevi, iar pentru licee, 5 părinți și 3 elevi. Copiii pot deveni membri ai consiliilor de la vârsta de 12 ani. De asemenea, în grupurile de lucru ale Misiunii ministeriale de prevenire și combatere a violenței în mediul școlar și în juriul care decernează, la nivel național, anual, premiile concursului destinat copiilor între 8 și 18 ani ”Nu hărțuirii” (Non au harcèlement), este asigurată o participare semnificativă a reprezentanților elevilor. Vezi <https://www.nonaharcelement.education.gouv.fr/>

IV. PROIECTUL PILOT "ȘCOLI FĂRĂ BULLYING" - Târgoviște

În perioada octombrie 2018 – aprilie 2019, Salvați Copiii a implementat în municipiul Târgoviște proiectul pilot "Școli fără bullying". Proiectul a avut la bază experiența de peste 10 ani a specialiștilor Salvați Copiii în ceea ce privește combaterea oricărei forme de violență îndreptate împotriva copilului, prin intermediul unei abordări multidisciplinare.

1. Obiective

Ideea fundamentală a proiectului a constat în modificarea climatului social în care copiii/elevii se dezvoltă și cresc. S-a urmărit crearea și dezvoltarea unui climat școlar pozitiv, bazat pe un set de principii și valori menite să descurajeze comportamentele agresive în rândul copiilor și să încurajeze comportamentele care denotă toleranță, respect, curaj și grijă față de celălalt. Acest lucru a fost posibil prin creșterea nivelului de conștientizare cu privire la riscurile bullying-ului pentru sănătatea emoțională a copiilor, în rândul tuturor actorilor implicați în actul educațional: cadre didactice, consilieri școlari, părinți, elevi. De asemenea, un alt factor important ce a contribuit semnificativ la modificarea climatului școlar a fost dezvoltarea nivelului de competențe ale actorilor cheie implicați – cadru didactic, consilier școlar, elev, părinte, în identificarea, recunoașterea și gestionarea bullying-ului în mediul școlar. S-a avut în vedere dezvoltarea abilităților socio-emoționale ale copiilor, precum și schimbarea perspectivei pe care o au adulții asupra fenomenului de bullying (profesori, părinți etc). Și, nu în ultimul rând, s-a avut în vedere importanța participării copiilor în elaborarea strategiilor și soluțiilor pentru eliminarea comportamentelor de bullying, în acord cu nevoile specifice ale fiecărei școli.

2. Activități

Pentru a facilita implicarea copiilor și pentru a avea o abordare sistematică asupra fenomenului de bullying din cadrul fiecărei școli, s-au dezvoltat echipe mixte elev – profesor/consilier școlar, la nivelul școlilor implicate în proiect. Aceste echipe au avut responsabilități directe în ceea ce privește prevenția, identificarea, recunoașterea și intervenția în situații de bullying la nivelul școlii. Deoarece fenomenul bullying-ului este unul extrem de complex și el diferă de la o școală la alta, prevenția și intervenția trebuie să fie individualizate. De exemplu, bullying-ul ce are la bază discriminarea anumitor grupuri etnice diferă de bullying-ul datorat unui context abuziv.

Au fost organizate și susținute cursuri de formare pentru 40 de cadre didactice și consilieri școlari, în vederea dezvoltării abilităților de prevenție, recunoaștere timpurie și gestionare adecvată a cazurilor de bullying în context educațional. Totodată, s-au organizat și susținut cursuri de formare pentru 40 de elevi, astfel încât aceștia să-și dezvolte competențele și abilitățile necesare pentru implementarea, în echipă cu adulții (cadre didactice/consilieri școlari), a activităților specifice menite să contribuie la creșterea nivelului de conștientizare și prevenție a comportamentelor de bullying în rândul copiilor.

Foarte importante, în economia implementării proiectului, au fost sesiunile de informare a părinților în vederea conștientizării cu privire la diferite aspecte legate de fenomenul bullying-ului: cunoașterea consecințelor acestuia pentru dezvoltarea socio-emoțională a copiilor, recunoașterea diferitelor comportamente manifestate de copil care pot indica o posibilă situație de bullying (agresivitate, retragere socială etc.), precum și învățarea metodelor sănătoase de răspuns, în cadrul familiei, astfel încât copiii să beneficieze de un ajutor eficient din partea părinților.

Materialele educaționale destinate părinților, elevilor și cadrelor didactice au avut ca principal obiectiv creșterea nivelului de cunoștințe ale adulților și copiilor cu privire la metode și tehnici de identificare, recunoaștere și intervenție în situații în care copiii generează/sunt victime/martori ai comportamentelor de bullying. Aceste materiale au avut un caracter orientativ,

deoarece echipele de combaterea a bullying-ului au fost încurajate să-și dezvolte propriile materiale, în funcție de particularitățile fenomenului identificate la nivelul fiecărei școli.

Pe toată durata implementării proiectului, echipele de combatere și prevenire a bullying-ului au beneficiat de supervizarea specialiștilor Salvați Copiii. De asemenea, au fost organizate mai multe sesiuni de follow-up, unde s-au discutat și s-au soluționat dificultățile apărute în cadrul proiectului. Faptul că la aceste discuții au participat toate echipele de implementare a condus la dezvoltarea unui etos colectiv pozitiv.

3. Impact

O analiză preliminară a rezultatelor proiectului pilot de la Târgoviște demonstrează o evoluție pozitivă în ceea ce privește combaterea fenomenului de bullying. **Aproximativ 70% dintre copiii chestionați au afirmat că au observat o îmbunătățire semnificativă în ceea ce privește reducerea comportamentelor de bullying din clasa/școala lor.** Analiza a mai evidențiat următoarele aspecte:

- Creșterea semnificativă a nivelului de conștientizare asupra fenomenului de bullying, mai ales în rândul părinților;
- Creșterea nivelului de implicare al părinților în identificarea situațiilor de abuz, dar și în susținerea intervenției;
- Un nivel mai ridicat de conștientizare al copiilor și părinților cu privire la impactul bullying-ului asupra victimelor: reducerea sentimentelor de valoare personală, izolarea copilului, depresia, anxietatea etc.;
- Un nivel mai ridicat al conștientizării motivelor ce stau în spatele comportamentelor de bullying: abuzul în cadrul familiei (părinți); nevoia de a impresiona pe cei din jur (copii); situații sociale noi (profesori);
- Creșterea numărului de situații în care copii/martori au intervenit în beneficiul victimelor;
- Creșterea gradului de coeziune între elevi;
- Reducerea cazurilor de bullying observate de către elevi și profesori la nivelul școlilor;
- S-a înregistrat o scădere a situațiilor în care au fost aplicate sancțiunile clasice (scăderea notei la purtare, suspendare etc), total ineficiente în combaterea fenomenului de bullying. S-a pus mai mult accent pe dezvoltarea abilităților sociale și emoționale ale victimelor și agresorilor.

4. Recomandări la nivelul școlii

În urma proiectului pilot implementat la Târgoviște, precum și în urma experienței și a cunoștințelor cumulate de specialiștii Salvați Copiii, în cadrul ședințelor de psihoterapie individuală și de grup pentru copii, în cadrul ședințelor de consiliere pentru părinți și în cadrul cursurilor de formare pentru educatori, învățători, profesori, consilieri școlari etc., putem concluziona că principalele politici de combatere a bullying-ului la nivelul școlii pot fi:

- Modificarea climatului social al școlii;
- Evaluarea fenomenului de bullying;
- Formarea profesională a întregului personal;

- Crearea unor echipe de combatere a bullying-ului formate din adulți și copii;
- Implicarea activă a personalului, părinților și elevilor;
- Informarea cu privire la regulile privind bullying-ul și consecințele sale;
- Monitorizarea zonelor ce prezintă un risc ridicat de bullying;
- Servicii specializate de intervenție psihologică de grup și individuală;
- Timp special acordat dezvoltării abilităților socio-emoționale, sentimentului de apartenență, combaterea discriminării;
- Continuarea efortului de prevenire și combatere a bullying-ului în mod sistematic și în fiecare an școlar.

5. Etapele derulării proiectului-pilot

Pentru a avea o perspectivă detaliată, am organizat etapele și obiectivele intervențiilor în diminuarea bullying-ului în tabelul care urmează:

Etape	Obiective	Grup țintă	Metode	Responsabili	Perioadă
Prevenție	Crearea unui climat pozitiv în cadrul școlii, familiei și comunității	Profesori	• Managementul eficient al clasei • Învățământ de calitate adaptat particularităților de dezvoltare ale copiilor • Promovarea/practicarea unui set de valori și principii • Dezvoltarea sentimentului de apartenență la grup/școală	• Psiholog specialist • Profesori • Echipa Anti-bullying formată din: cadre didactice, consilieri școlari, elevi, părinți	Pe tot parcursul anului
		Copii	• Dezvoltarea abilităților socio-emoționale • Promovarea/practicarea unui set de valori și principii • Dezvoltarea sentimentului de apartenență la grup/clasă/școală	• Psiholog specialist • Profesor și/sau consilier școlar • Părinți	
		Părinți	• Disciplinare pozitivă • Implicare activă în activitățile școlii și ale comunității • Promovarea/practicarea unui set de valori și principii	• Psiholog specialist • Consilier școlar • Profesor	
		Personal Auxiliar	• Promovarea/practicarea unui set de valori și principii	• Psiholog specialist • Consilier școlar	
		Comunitate	• Promovarea/practicarea unui set de valori și principii	• Psiholog specialist	

Evaluare					
	Identificarea bullying-ului	Elevi	● Focus grupuri ● Chestionare privind relațiile sociale din clasă ● Activități speciale: Școala perfectă, Bine ai venit la școala noastră, Ghici cine e cel mai popular din clasă etc	● Psiholog specialist ● Consilier școlar ● Profesor	De 2 ori pe an
		Profesori	● Chestionare ● Întâlniri tematice	● Psiholog specialist ● Consilier școlar ● Profesor	
		Părinți	● Chestionare ● Întâlniri tematice	● Psiholog specialist ● Consilier școlar ● Profesor	
	Analiza calitativă a factorilor ce contribuie la apariția și menținerea fenomenului de bullying	Factori individuali	● Depresie? ● Anxietate? ● Impulsivitate? ● Lipsa abilităților? ● Alți factori?	● Specialist psiholog ● Consilier școlar ● Echipa Anti-bullying	De 2 ori pe parcursul unui an școlar
		Factori din cadrul familiei	● Lipsa supervizării? ● Abuz? ● Agresivitate crescută în familie? ● Lipsa implicării părinților? ● Alți factori?		
		Factori din cadrul grupului de egali	● Bullying-ul este acceptat? ● Bullying-ul este realizat de un grup? ● Bullying-ul este realizat de un grup de atleți? ● Bullying-ul este realizat de indivizi separați? ● Alți factori?		
		Factori din cadrul școlii	● Adulții agresează alte persoane? ● Adulții nu intervin în situații de bullying? ● Elevii care hărțuiesc sunt pedepsiți, nu ajutați? ● Mediul din școală este unul negativ? ● Alți factori?		

		Factori din cadrul comunității	Există un nivel crescut al agresivității în comunitate? Există puține resurse în cadrul comunității? Există parteneriate între școală și comunitate? Școala este integrată în cadrul comunității? Alți factori?		
Conștientizare și informare	Creșterea nivelului de conștientizare cu privire la riscurile bullying-ului Informarea cu privire la resursele pentru raportarea cazurilor de bullying	Copii Părinți Profesori Consilieri școlari Personal Auxiliar	Campanii de informare Organizarea unor momente special dedicate fenomenului de bullying (≈ Săptămâna Altfel/Ziua porților deschise + "Crazy hair", "Școala pe dos"), cu participarea părinților (ca actori implicați în activitățile propriu-zise sau ca spectatori)	Specialist psiholog Copii Profesori Consilieri școlari Echipa Anti-bullying	Mai multe evenimente pe parcursul unui an școlar
Raportare și investigare	Strategie clară de raportare a posibilelor situații de bullying	Persoane cu responsabilitatea explicită de a înregistra și interveni imediat	Formular de raportare Cutie "poștală"; O adresă de email; Un număr de telefon...	Specialist psiholog Consilier școlar Profesor Echipa Anti-bullying	Pe tot parcursul anului
Intervenție	Oferirea de servicii de suport psihologic și consiliere individuală și de grup	Victimă	Proceduri clare de stopare a bullying-ului asupra victimelor Proceduri clare și concrete prin care victima să primească suport imediat Reducerea simptomatologiei psihologice: anxietate, depresie, retragere socială, hipervigilență, sentiment de singurătate și neajutorare, concept de sine negativ, sentimentul de vinovăție față de situația în care se află. Dezvoltarea resurselor și abilităților sociale, de exemplu: identificarea și exersarea unor răspunsuri adaptative Grupuri de prieteni / activități extracurriculare Valorizarea abilităților / contribuie la atingerea unui scop comun	Specialist psiholog Consilier școlar	Când sunt identificate cazuri

• Agresor	• Intervenția inițială se poate concentra pe redirecționarea interesului agresorilor către activități pro-sociale, respectarea regulilor și aplicarea anumitor consecințe în urma încălcării regulilor respective. • Dacă intervenția inițială nu dă rezultate, se recomandă implementarea diferitelor tehnici de control comportamental prin care se urmărește dezvoltarea anumitor abilități comportamentale și emoționale (controlul agresivității, controlul impulsurilor, reglarea emoțională etc.), precum și dezvoltarea anumitor abilități cognitive (calitatea interpretării informațiilor ambigue, înțelegerea perspectivei celuilalt, rezolvarea eficientă a problemelor și a conflictelor, gândire morală etc.) • Reflectare în grup: accent pe consecințe ale comportamentului agresiv pe baza unor mesaje de la victimă, fără nominalizarea și expunerea agresorului în fața grupului • Reflectare individuală / familie: accent pe consecințele comportamentului agresiv asupra victimei și identificarea unui act reparatoriu pe care agresorul să îl facă față de aceasta.	• Specialist psiholog • Consilier școlar	Când sunt identificate cazuri
• Martori	• Dezvoltarea deprinderilor de a fi mediatori de conflicte • Persoane resursă pentru victimă	• Specialist psiholog • Consilier școlar • Echipa Anti-Bullying • Cadru didactic	Periodic, în funcție de nevoi
• Părinți	• Consultarea periodică și desfășurarea de activități care să implice direct • Strânsă comunicare școală-părinți; se dezvoltă un front comun împotriva bullying-ului • Dezvoltarea abilităților de disciplinare pozitivă • Implicare în activități comune "părinți – copii", "victime – agresori"	• Specialist psiholog • Consilier școlar	Când sunt identificate cazuri

- Dezvoltarea abilităților sociale, precum și oferirea de suport în susținerea anumitor activități ce urmăresc promovarea prietenilor

• Grupul de copii/ clasă

- Dezvoltarea abilităților socio-emoționale
- Dezvoltarea sentimentului de apartenență la grup
- Dezvoltarea abilităților de a soluționa asertiv diferite conflicte sociale
- Monitorizarea zonelor în care există un risc crescut de apariție a bullying-ului

- Specialist psiholog
- Consilier școlar
- Cadru didactic

Periodic, în funcție de nevoi

**Supervizare/
Intervizare
și formare
continuă**

Dezvoltarea abilităților de gestionare a situațiilor specifice de bullying

- Profesori
- Consilieri școlari

- Întâlniri periodice între membrii echipei
- Cursuri de formare

- Echipa Anti-bullying
- Experți externi

Periodic

V. RECOMANDĂRILE SALVAȚI COPIII ÎN ASIGURAREA UNUI CLIMAT ȘCOLAR ADECVAT, CONDIȚIE A STOPĂRII BULLYINGULUI

În raportul din 2014 cu privire la Strategia internațională de prevenție a violenței²³, Organizația Mondială a Sănătății a făcut câteva recomandări în ceea ce privește modul în care trebuie concentrate eforturile depuse pentru prevenirea violenței. Aceste recomandări evidențiază importanța depunerii unor eforturi comune, susținute și asumate de către toți membrii comunității în vederea reducerii violenței:

- îmbunătățirea metodelor de colectare a datelor, astfel încât să existe o imagine cât mai obiectivă a fenomenului violenței;
- elaborarea unor strategii naționale extinse, bazate pe dovezi științifice;
- îmbunătățirea programelor de prevenție și a serviciilor oferite victimelor;
- identificarea formelor de intervenție sinergetică dintre proiectele de prevenție a violenței și alte proiecte pe sănătate;
- evaluarea legislației actuale de prevenire a violenței.

Toate aceste măsuri devin eficiente dacă sunt integrate într-un program național de reconsiderare a rolului climatului școlar, printr-o abordare proactivă și cu participarea personalului școlar, a copiilor, părinților și reprezentanților comunității.

1. Școala ca sistem colectiv. Etosul și climatul școlar.

Conform Eurostat, în România, 42% dintre copii trăiesc în risc de sărăcie și excluziune socială. Deși presupunem că educația are ca misiune restabilirea echității, de fapt, școala devine spațiul de amplificare a inegalităților sociale, ceea ce conduce inevitabil la rate înalte de abandon școlar și absenteism sau la înregistrarea unor disparități enorme de achiziții cognitive în rândul copiilor. Legea educației naționale proclamă echitatea ca prim principiu ce ar trebui să guverneze învățământul preuniversitar. Cu toate acestea, constatările noastre converg spre concluzia că, astăzi, traversăm perioada celei mai profunde inechități în învățământ, infrastructura școlară înregistrând sute de exemple de grădinițe și școli cu condiții de învățare specifice secolului XIX și prin folosirea unor metode și tehnici pedagogice de predare depășite și contrare drepturilor copilului.

Experiența Salvați Copiii a demonstrat faptul că, pentru a putea beneficia de o schimbare durabilă, trebuie regândit modul în care sistemul colectiv al școlii se structurează în jurul unor principii pozitive și valori comune. Specialiștii vorbesc despre un **sine colectiv** interconectat cu celelalte componente sociale, familia, comunitatea, instituții de bază din educație. Întrebările pe care cei responsabili în interiorul unei școli trebuie să și le pună sunt: *”Care sunt principiile morale și valorile după care această școală, acest sine colectiv, ființează? Valorile și principiile de la nivelul comunității sunt asemănătoare cu cele de la nivelul școlii și familiei? Școala este înțeleasă în contextul social și reprezintă o investiție a comunității în propriul ei viitor sau este o entitate ruptă de restul comunității? Este ea susținută de instituții precum inspectoratele școlare sau însuși Ministerul Educației?”*

Chiar dacă structura unei comunități nu e mereu aceeași, în general, avem aceleași ”personaje”: liderii comunității (stat și privat); aparatul de stat (sănătate, asistență socială, servicii publice etc); administrația școlii, profesori, părinți, personal auxiliar; sau orice altă persoană sau entitate care vine în contact direct sau indirect cu școala. În fiecare moment aceste părți schimbă conștient

23 https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/

și/sau inconștient informații, contribuind la alcătuirea unui așa numit **etos al comunității școlare**, a cărui transpunere în realitatea cotidiană a școlii contribuie în mod substanțial la definirea **climatului școlar** așa cum este el, în final, perceput de către elevi, personalul școlii, părinți și chiar partenerii instituției școlare. Construirea unui climat școlar capabil să răspundă cerințelor educației de calitate presupune identificarea și evaluarea următoarelor dimensiuni:

- 5. Infrastructură educațională adecvată**, care include: a) *respectarea legii privind alocările bugetare pentru educație* (minimum 6% din PIB) pentru a elimina costurile ascunse și imprevizibile aflate în sarcina părinților;²⁴ b) *echitate și siguranță în asigurarea accesului la spații de învățare, cu respectarea standardelor de calitate* (acces la apă potabilă, încălzire, grupuri sanitare civilizate, autorizații de protecție împotriva incendiului și cutremurelor, sisteme de acces și monitorizare școlară, pază, respectarea cu strictețe a raportului elevi/cadre didactice stabilit de lege, resurse educaționale gratuite, acces la tehnologiile digitale, eliminarea oricăror presiuni financiare asupra elevilor și părinților lor, transport gratuit); c) *reguli și norme de comportament asumate și respectate în egală măsură de cadre didactice/elevi/părinți* (regulamente școlare elaborate și structuri interne create cu consultarea elevilor și părinților, coduri de conduită, implicarea elevilor în activități de informare interne și în elaborarea bugetelor școlare, transparență decizională, eliminarea corupției din învățământ); d) *depolitizarea completă a sistemului educațional* (ocupare prin concurs transparent a funcțiilor de conducere din inspectoratele școlare, casele corpului didactic și unitățile de învățământ).
- 6. Valori etice comune în acord cu principiile fundamentale ale Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.** Ca latură psihosocială a climatului școlar, această dimensiune privește calitatea relațiilor interumane din unitatea școlară (relațiile între elevi, relațiile între elevi și cadre didactice, între conducerea școlii și cadrele didactice și între reprezentanții școlii și părinți) și include standarde și practici referitoare la: respectarea demnității copilului și a individualității sale; nediscriminare și respectul pentru diversitatea socială, culturală, etnică, lingvistică, religioasă, de gen ori de vârstă; asigurarea primordialității intereselor elevilor care prevalează în toate demersurile și deciziile întreprinse de personalul școlar și autoritățile publice sau organismele private autorizate să desfășoare activități în unitățile școlare; mecanism de prevenire și combatere a actelor de *bullying*; intoleranță față de abuzurile comise de cadrele didactice asupra copiilor și introducerea în practica școlară a conceptelor de educație pozitivă și justiție școlară.
- 7. Dreptul inviolabil la participare al copilului în procesul organizațional și educațional al școlii**, prin implicarea lor reală, relevantă și cu evitarea manifestărilor festive ori manipulatorii. Participarea copilului este un aspect definitoriu al climatului școlar, cu impact puternic asupra atractivității școlii în rândul elevilor și părinților, și presupune un set de proceduri și practici care să asigure copiilor, indiferent de vârsta lor, o exprimare liberă a opiniilor lor și luarea acestora în considerare de către cadrele didactice și managementul școlar, participarea în evaluarea calității vieții școlare și a activităților cadrelor didactice, consultarea lor în procesul decizional al școlii, în special cu privire la bugetul școlar; consolidarea autonomiei decizionale și financiare a consiliilor elevilor. Elevii pot deveni parteneri importanți în asigurarea calității vieții școlare prin promovarea comportamentelor pozitive în școală și menținerea disciplinei, pregătirea și respectarea curriculumului, sprijinirea elevilor care întâmpină dificultăți la învățare, implicarea directă în mecanismul de prevenire și combatere a bullyingului, inițierea și derularea de proiecte culturale, sportive, de informare și, nu în ultimul rând, facilitarea comunicării oneste și eficiente între personalul școlii și părinți. În afara implicării lor informale, specifică fiecărei unități școlare, devine imperios necesară modificarea reglementărilor actuale cu privire la participarea elevilor în consiliile de administrație ale școlilor, astfel încât acestea să cuprindă minimum 2 elevi, începând de la vârsta de 14 ani, pe locuri proprii și nu din cota rezervată părinților. Conform Legii 1/2011 a educației naționale, idealul urmărit de

24 Finanțarea deficitară a învățământului au făcut ca, în opt ani (2010-2018), costurile ascunse ale educației să se dubleze: în medie, de la 1.490 lei per copil la 3.093 lei, potrivit cercetării realizate de Salvați Copiii România în 2018. Pentru anul 2018, valoarea costului standard per elev, din bugetul de stat și din sume defalcate din TVA prin bugetele locale, a fost stabilit la 4.413 lei, prin Hotărârea Guvernului nr. 30/2018.

sistemul de învățământ îl reprezintă dezvoltarea individualității umane și formarea de personalități autonome, capabilă să respecte și să transmită mai departe valorile sociale promovate. Învățarea autonomiei în afara exercițiului participării este imposibilă.

- 8. Educația de calitate și incluzivă** presupune asigurarea coerenței între politicile educaționale și nevoile individuale de învățare ale copiilor, unicii beneficiari ai sistemului de educație. Această dimensiune cuprinde: calitatea conținutului curricular și participarea copiilor în organizarea orelor de clasă și în stabilirea regulilor la clasă; pregătirea cadrelor didactice și întărirea capacității lor de a contribui la construirea și menținerea unui climat școlar adecvat; evaluarea periodică a competențelor pedagogice și a aptitudinilor psihocomportamentale ale cadrelor didactice; adaptarea învățării la ritmul și abilitățile individuale ale copiilor prin valorizarea continuă a creativității lor; prioritizarea coeducației ca principiu de stimulare a învățării autonome, colaborative (în echipă) și prin implicarea periodică a părinților în procesul pedagogic; integrarea adecvată a tehnologiilor moderne de informare și comunicare la clasă; monitorizarea progreselor copiilor și valorizarea contribuțiilor lor; dezvoltarea de servicii educaționale de suport (de tip after-school, grădinițe estivale, meditații, cursuri online, dezvoltarea de abilități sociale, promovarea drepturilor copilului, educație pentru sănătate); extinderea și întărirea rețelei de consilieri școlari²⁵, organizarea de spații destinate întâlnirilor, dezbaterilor, schimbului de idei între părinți, între aceștia și copii ori cadrele didactice.
- 9. Contribuția comunității** la întărirea rolului școlii. Succesul instituțiilor școlare și, implicit, climatul școlar, e puternic determinat de modul în care autoritățile locale înțeleg să-și asume și să-și îndeplinească responsabilitățile față de nevoile de protecție și dezvoltare ale copiilor și familiilor din unitățile lor administrativ-teritoriale, deoarece consiliile județene și consiliile locale asigură, în mare parte, disponibilitatea și accesibilitatea resurselor. De asemenea, parteneriatele la nivel local între sectorul public (inspectorate școlare, primării, consilii, direcții finanțelor publice județene, alte instituții publice) și cel privat (companii ori organizații neguvernamentale) pot sprijini școala în misiunea ei de a construi proiectul educativ comun al comunității. Dintre măsurile esențiale care cad în sarcina comunității văzute ca ecosistem social-economic, amintim: participarea responsabilă la finanțarea complementară și suplimentară; evaluarea anuală a implicării consiliilor locale în susținerea învățământului local; consolidarea interdisciplinarității în intervențiile destinate copiilor (școală - servicii de asistență socială - instituții medicale); crearea de grupuri consultative ale copiilor, părinților, cadrelor didactice și reprezentanților societății civile; consolidarea asociațiilor elevilor și părinților; susținerea manifestărilor culturale și sportive cu participarea școlilor, organizarea de activități extrașcolare în comunitate.

Un climat pozitiv este util tuturor și reprezintă un capital social în sânul oricărei comunități, indiferent de resursele materiale de care dispun. Deși nu rezolvă direct problema inegalității

"Atmosfera în școală e rea. La noi în școală băieții se bat mult" (Dănuț, 10 ani)

sociale și a dificultățile de învățare, cercetările arată că elevii care frecventează școlile cu scoruri ridicate privind atmosfera generală beneficiază de o stimă de sine ridicată²⁶, au rezultate școlare mai bune, înregistrează un nivel mai scăzut de abandon școlar/absenteism, sunt mai puțin înclinați către comiterea de agresiuni ori fapte de hărțuire²⁷

sau reușesc să iasă cu ușurință din situații de bullying. De asemenea, cadrele didactice sunt mai eficiente în organizarea și orientarea procesului de învățare²⁸ și se raportează cu mai multă atenție la particularitățile de progres ale fiecărui copil. Nu în ultimul rând, părinții se dovedesc a fi mai activi în comunicarea cu copiii lor pe teme legate de educația școlară.

25 Prezența a minimum un consilier școlar, degrevat de norma didactică, în fiecare unitate de învățământ de stat cu personalitate juridică, astfel încât acestuia să nu-i revină mai mult de 300 de elevi, 150 de preșcolari și antepreșcolari și 100 de elevi și/sau preșcolari, în cazul unităților de învățământ special.

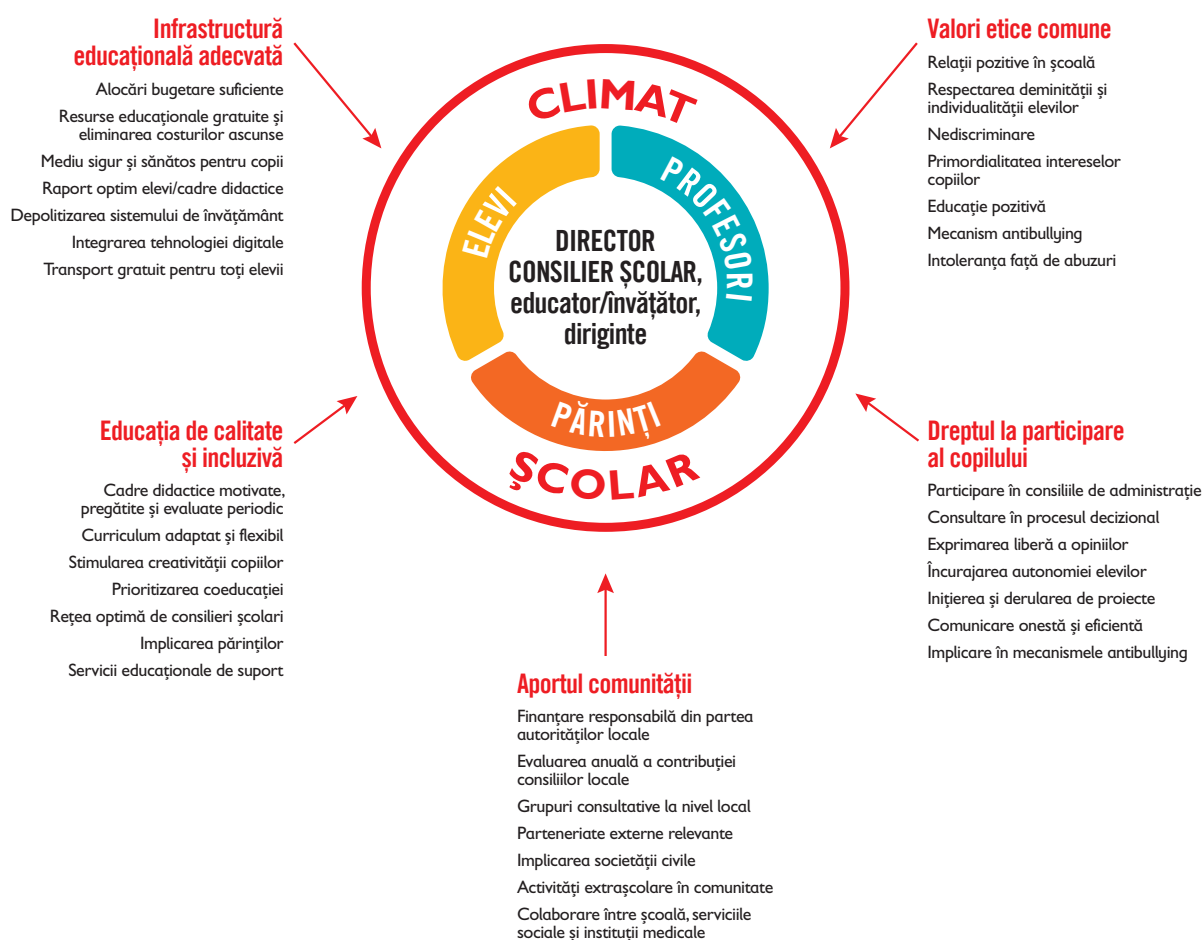
26 A Review of School Climate Research, Amrit Thapa, Jonathan Cohen, Shawn Guffey and Ann Higgins-D'Alessandro, REVIEW OF EDUCATIONAL RESEARCH, publicat online pe 19 aprilie 2013, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/0034654313483907>.

27 Espelage, D. L., Polanin, J. R., & Low, S. K. (2014). Teacher and staff perceptions of school environment as predictors of student aggression, victimization, and willingness to intervene in bullying situations. *School Psychology Quarterly*, 29(3), 287-305.

28 Kraft, M. A., Marinell, W. H., & Yee, D. S.-W. (2016). School Organizational Contexts, Teacher Turnover, and Student Achievement: Evidence From Panel Data. *American Educational Research Journal*, 53(5), 1411-1449.

Data fiind importanța lor, la stabilirea valorilor importante pentru fiecare școală și a modului în care școala le face cunoscute trebuie să participe în mod relevant și concret personalul școlii, copiii și părinții. Nu e etic să spunem că promovăm grija și atenția față de nevoile celorlalți, dacă, cel mai frecvent, în clasă, scoatem în evidență doar incidentele violente din școală și sancțiunile.

Referitor la rolul părinților, politicile de îmbunătățire a climatului școlar, așa cum sunt ele formulate și aplicate în țările cu scoruri mari în obținerea de performanțe școlare, au cunoscut o transformare, în ultimile decenii, prin trecerea de la relația limitativă profesor-elev, la triada profesor-elev-părinte. De asemenea, politicile de prevenire și de combatere a violenței în mediul școlar au abandonat concepția simplistă a pericolului care are doar origini externe (cartier, familie), fiind în prezent orientate de înțelegerea faptului că *”pentru a obține liniște, disciplină, rezultate școlare, aceste probleme se analizează la nivelul unității de învățământ și a rețelelor”*.²⁹

Analizând structura unei unități de învățământ, putem considera că **directorul**, cu sprijinul consiliului de administrație, al adunării generale a părinților și, în cazul grupe/clasei, al comitetului de părinți, îndeplinește un rol important în asigurarea unui climat propice de învățare pentru copiii în școală. Alături de acesta, roluri fundamentale revin **consilierului școlar**, prin cabinetul de asistență psihopedagogică al școlii, și **educatorului/învățătorului/dirigintei**, prin coordonarea activităților educaționale, de consiliere și orientare profesională a colectivului grupe/clasei de copii. Dintre aceștia, consilierul școlar trebuie considerat persoana de referință a școlii în dezvoltarea și implementarea unor mecanisme de încurajare a comportamentelor pozitive și a unor relații de încredere între copii, părinți și personalul școlii. Având în vedere atribuțiile sale în domeniul sănătății mentale și al comportamentelor sănătoase (nutriție, prevenirea consumului de droguri, prevenirea actelor de violență și stoparea fenomenului de

²⁹ Eric Debarbieux, Du « climat scolaire » : définitions, effets et politiques publiques, în Education et formations n° 88-89 (décembre 2015), Ministère de l'Education nationale de l'enseignement supérieur et de la recherche.

bullying și sănătatea sexuală și reproductivă), consilierul școlar poate stimula comunicarea și colaborarea între familie, școală și reprezentanții comunității locale (autorități locale, instituții publice, organizații neguvernamentale). Însă, din cauza stabilirii raportului de 800 de elevi sau 400 de preșcolari la un cabinet de asistență psihopedagogică, e greu de presupus că, în aceste condiții, consilierii școlari își pot îndeplini satisfăcător atribuțiile profesionale.

”Profesorul de sport și profesoara de română știu să ne asculte. Ei vor să știe ce se întâmplă cu noi și de ce facem unele lucruri. Orele sunt altfel față de restul. Dar mai sunt și unii profesori care nu înțeleg că trebuie să fii prieten cu elevii și să îi respecte ca ei să îți răspundă la fel. Unii cred că dacă ne ordonă unele lucruri, trebuie să le facem.” (Ionela, 14 ani)

Revenind la conceptul de etos al unei comunități, acesta reprezintă totalitatea normelor, obiceiurilor, valorilor, principiilor și particularităților morale ce animă sinele colectiv al oricărei structuri sociale. Etosul se dezvoltă prin mesajele ce vin din ambele direcții, de la parte către întreg, dar și de la întreg către parte. Cu alte cuvinte, etosul sau filozofia unei școli sunt influențate de interesul comunității din care face parte pentru dreptul la educație al copilului, dar, la rândul său, etosul școlii poate determina raportarea concretă a comunității la școală. Etosul nu este ceva static și nu intră în responsabilitatea exclusivă a anumitor persoane (victimă, agresor, martori, comisie etc), ci el reprezintă însăși dinamica micro-grupului (grupă/clasă) ca și cauză/efect a dinamicii macro-grupului (comunitate) din care face parte. El construiește ceea ce se numește **”curriculumul ascuns”**, în sensul

de abilități și comportamente sociale așteptate din partea elevilor și adulților, din perspectiva valorile morale și culturale asumate de către instituția școlară, care nu sunt învățate ori predate în mod direct, însă au un impact puternic, determinant asupra succesului școlar al copiilor.

Această perspectivă asupra bullying-ului, a cărui prevenire ori eliminare se bazează pe existența unui etos sau curriculum ascuns, mută atenția de pe individ (victimă-agresor) pe climatul social. În această paradigmă, abordarea victimei sau a agresorului devine aproape irelevantă. Accentul trebuie să fie pe dinamica socială a grupei/clasei de copii și pe climatul general al școlii. Micro-grupul elaborează regulile interne pentru comportamentele acceptabile, iar aceste reguli pot încuraja sau pot eradică bullying-ul. Experiența ne-a dovedit că grupurile afectate de fenomenul bullying-ului manifestă nivele scăzute de toleranță și de acceptare a celor diferiți. Astfel, bullying-ul este un indicator al faptului că etosul sau principiile și valorile grupului respectiv sunt în declin, că școala este neatractivă pentru copii și că, în ciuda aparențelor, atmosfera ce plutește în relațiile dintre copii, părinți și cadrele didactice este una negativă, dominată de neîncredere, lipsă de comunicare și absența interesului de rezolvare a problemelor. Din acest motiv, toți copiii din grup sunt afectați și toți vor învăța diferite mecanisme de apărare (costisitoare din punct de vedere psihic) pentru a nu deveni următoarea victimă.

De aceea, primul pas al modificării etosului unei școli constă în recunoașterea faptului că, la nivelul școlii respective, există bullying nu doar între elevi, lucru acceptat probabil de orice management școlar, ci că acest fenomen se manifestă uneori și dinspre cadrele didactice către elevi. Odată scoasă la lumină această realitate, se vor analiza toți factorii din comunitate ce pot contribui activ la dezvoltarea unui alt tip de etos. Poate este necesară o mai mare implicare a liderilor comunității, în vederea combaterii eficiente a tuturor formelor de agresiune, discriminare și marginalizare. Poate este nevoie ca părinții să fie mult mai implicați în ceea ce privește dezvoltarea unui anumit tip de climat în școală sau la clasă.

În plus, excluderea victimei și/sau a agresorului nu rezolvă bullying-ul. Soluția constă în implicarea tuturor actorilor din cadrul comunității. Copiii realizează cadrul pentru definirea comportamentelor acceptabile în cadrul grupului lor, iar adulții (educatori, profesori, părinți, membrii comunității etc.) le oferă suport prin crearea unui mediu social bazat pe valorile/principiile fundamentale necesare susținerii respectivului cadru. Astfel cu ajutorul specialiștilor, părinților și membrilor comunității se pun bazele acestui ADN al mediului care susține, prin consecvență și congruență, efortul copiilor de a combate fenomenul bullying-ului.

În sistemele educaționale performante, ”cele mai bune școli” sunt considerate acelea în care managementul funcționează, în mod real și relevant, alături de reprezentanții autorităților locale, ai copiilor și ai părinților. Aceasta reprezintă singura formulă prin care se clădește încrederea în instituția școlară. De aceea, școlile cu calificative foarte înalte din numeroase

țări europene sunt cele care s-au dovedit performante în asigurarea unui mediu educațional de calitate, incluziv, sigur și adaptat cerințelor educaționale și emoționale ale fiecărui copil. Vorbind despre bucuria unui copil de a merge la școală, această atitudine pe care și-o dorește orice părinte, depinde de grija pe care o arată cadrul didactic atât învățării propriuzise, cât și dezvoltării emoționale a copiilor. Măsura în care valorile respectului, cooperării și considerației pentru particularitățile copiilor și familiilor lor devin parte integrantă în activitățile școlare depinde de modelul comportamental promovat de către cadrele didactice.

2. Pașii critici în vederea elaborării unui mediu propice pentru prevenirea și combaterea fenomenului de bullying

A. Asumarea responsabilității

Asumarea responsabilității este primul pas important ce trebuie făcut de către toate persoanele din cadrul comunității. Fără credința statornică că fiecare poate contribui într-un fel sau altul la combaterea bullying-ului, se vor face doar pași sporadici, lipsiți de logica și consecvența unei intervenții științifice. La nivelul instituției școlare, asumarea responsabilității presupune existența unui grup de persoane (copii și adulți) preocupate și implicate, și care consideră programele de prevenție și combatere a bullying-ului ca fiind necesare și esențiale în vederea reducerii bullying-ului. De asemenea, colaborarea strânsă și asumată între educatori/profesori/părinți/lideri locali și copii pe tot parcursul programului, chiar din momentul elaborării instrumentelor inițiale de evaluare, poate conduce la o creștere a nivelului de implicare.

B. Siguranță

Doar într-un mediu în care copiii și adulții se simt în siguranță se poate produce învățarea sau modificarea oricăror tipare de comportament. Dacă individul nu se simte în siguranță, el va respinge orice sugestie, sfat, activitate, propunere etc., deoarece le va privi ca pe niște amenințări. Este nevoie de foarte multă muncă pentru crearea unui mediu sigur, în care indivizii să se simtă relaxați și să poată absorbi noi informații și învăța noi deprinderi.

C. Înțelegerea dinamicii sociale în cadrul grupurilor

Este important să se cunoască faptul că, în cadrul dinamicii de grup, repartizarea rolurilor (victimă, agresor, martor activ și martor pasiv) este co-creată și interșanjabilă. Această dinamică nu se reduce, întotdeauna, doar la grupurile din cadrul școlii. De exemplu, un copil care este victima abuzului acasă își poate asuma rolul de agresor în grupul social al clasei. Persistența în anumite roluri conduce la adâncirea problemelor emoționale și comportamentale.

Există copii care sunt predispuși din punct de vedere genetic la comportamente de tipul bullying-ului, dar există și copii care pot manifesta acest gen de comportamente datorită influențelor sociale, culturale sau ale celor exercitate de către anturaj. Probabilitatea ca anumiți copii să intre în rolul de agresor este mai mare dacă supravegherea lor de către adulți este minimă și dacă nu există riscul de a fi prinși sau determinați să-și asume reponsabilitatea pentru propriile acțiuni³⁰, dacă cel agresat pare să fie mai vulnerabil și mai slab, astfel că agresorul nu riscă răzbunarea efectivă, dacă martorii acționează în sensul încurajării sau asistării la actele de hărțuire, dacă nimeni nu se implică pentru a-l apăra pe copilul agresat și dacă atmosfera din clasă încurajează hărțuirea ca stil de interacțiune³¹.

În rolul de victime ale bullying-ului intră de obicei indivizii care nu pot să se apere singuri, posibil din cauza vulnerabilităților fizice sau a neîndemănării, a unei capacități intelectuale

30 Kasen S.; Bereson K.; Cohen P. & Johnson J. G.; 2004; *The effects of school climate on changes in aggressive and other behaviors related to bullying*, In D. Espelage & S. Swearer (eds); *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention*; Mahwah.

31 Beth Doll & colab; 2012; *Cognitive and behavioral interventions in educational settings*; Routledge.

reduse sau a lipsei de sprijin din partea colegilor și a adulților³². Copiii victime tind să pună fenomenul pe seama unor caracteristici personale interne, stabile și incontrollabile, ceea ce-i determină să dea dovadă de o rigiditate semnificativă când se pune problema asumării altui rol în cadrul grupului. Totuși, dacă sunt mutați din mediul abuziv într-un mediu prielnic, ei sunt capabili să își asume un rol firesc în cadrul noului grup. Studiile au arătat că prietenii legate în cadrul grupului pot proteja victimele de actele de bullying³³.

D. Evaluarea riguroasă

Evaluarea fenomenului de bullying și evaluarea impactului unui anumit program de prevenire/combateră sunt extrem de importante. Pe de o parte, datele obținute în urma evaluării inițiale a fenomenului de bullying pot reprezenta un argument puternic în fața autorităților locale când se urmărește obținerea suportului financiar necesar în vederea implementării unui program de prevenție/combateră a bullying-ului. Pe de altă parte, evaluarea inițială mai poate contribui la finalizarea programului, astfel încât să corespundă particularităților socio-culturale ale grupului, școlii, comunității etc.

Evaluarea continuă și finală a programelor de prevenție/combateră a bullying-ului oferă informații legate de eficiența acestora, dar, mai important, informații cu privire la necesitatea anumitor ajustări sau îmbunătățiri. Fără o evaluare riguroasă nu există feedback în ceea ce privește eficiența programului și nu pot fi decise pașii următori.

32 Pellegrini, A. D.; 2005; *Recess: Its role in education and development*; Mahwah, Nj: Erlbaum.

33 Karna și colab.; 2010; *Vulnerable children in varying classroom contexts: Bystanders behaviors moderate the effects of risk factors on victimization*; Merrill-Palmer Quarterly.

VI. PROCEDURI ȘCOLARE PRIVIND INTERVENȚIA ÎN SITUAȚII DE BULLYING

În România, întregul sistem educațional este reglementat de Legea 1/2011 a educației naționale și patronat la nivel central de Ministerul Educației Naționale. Această instituție centrală se ocupă de dezvoltarea tuturor politicilor și documentelor strategice legate de calitatea mediului educațional, înțeles ca un întreg ce conține resursa umană, programe naționale de studiu, strategii de management și mecanisme de finanțare, implicarea părinților și a comunității și, nu în ultimul rând, siguranța și bunăstarea fizică și emoțională a elevilor.

În 2007, Ministerul Educației Naționale a adoptat *Strategia națională pentru combaterea și eliminarea violenței în școli*,³⁴ document ce nu conține însă referințe specifice la bullying ca o formă specială și cu risc ridicat de violență în rândul copiilor. De fapt, singurul document de politică publică ce menționează bullying-ul este *Strategia națională pentru sănătatea mintală a copiilor și adolescenților (2016-2020)*³⁵, unde bullying-ul este menționat ca un factor de risc major pentru bunăstarea copilului. În contextul acestui document, se fac recomandări pentru a dezvolta programe de prevenire a bullying-ului, active la nivel de școală și comunitate.

În 2018, la inițiativa societății civile și plecând de la datele statistice furnizate de Salvați Copiii, Parlamentul României a adoptat proiectul de lege³⁶ care interzice bullying-ul, numit în textul legii "violență psihologică", în toate unitățile de învățământ și în spațiile destinate educației și formării profesionale. Conform acestui proiect, în Legea educației naționale a fost introdus următorul alineat la art. 7: „În unitățile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale sunt interzise comportamentele care constau în violența psihologică – bullying”. Iar fenomenul de bullying a fost definit ca "acțiunea sau seria de acțiuni fizice, verbale, relaționale și/ sau cibernetice, într-un context social dificil de evitat, săvârșite cu intenție, care implică un dezechilibru de putere, au drept consecință atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptate împotriva unei persoane sau grup de persoane și vizează aspecte de discriminare și excludere socială, care pot fi legate de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală, caracteristicile persoanei, acțiune sau serie de acțiuni, comportamente ce se desfășoară în unitățile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale”.

De asemenea, important e faptul că, pe viitor, Ministerul Educației Naționale are obligația de a introduce, în cadrul programelor de formare continuă a personalului didactic, "sesiuni de informare/ teme/cursuri de perfecționare asupra problemelor legate de violența psihologică - bullying, în vederea dobândirii de competențe în identificarea acestora și a capacității de aplicare a unor strategii educaționale potrivite."

Aceste noi prevederi vor fi aplicate printr-o nouă strategie de prevenire și combatere a violenței în mediul școlar cu un capitol dedicat acțiunilor anti-bullying, la care vor contribui norme metodologice privind formarea cadrelor didactice și definirea mecanismelor de intervenție. Considerăm că normele metodologice care vor concretiza principiul interdicției bullying-ului în școli din Legea educației naționale trebuie să urmărească soluții care să asigure copiilor, victime ori agresori, intervenții rapide adaptate gravității fiecărei situații semnalate cadrelor didactice sau părinților. Cât mai puțin birocratic, în interiorul școlii, prin participarea copiilor și în interesul superior al copilului indiferent de statutul lui, victimă ori autor al actelor de violență.

34 Anexă la OMECT 1409 din 29.06.2007. <https://www.isjcta.ro/wp-content/uploads/2015/12/OMECT-1409-din-29.06.2007-Strategia-de-prevenire-a-violentei.pdf>

35 Strategia națională pentru sănătatea mintală a copiilor și adolescenților. <https://sgg.gov.ro/new/wp-content/uploads/2016/11/Anexa-Strategie.pdf>

36 Aflat la promulgare la momentul redactării acestei lucrări, proiectul de lege poate fi consultat pe site-ul Senatului României. https://www.senat.ro/legis/lista.aspx?nr_cls=L652&an_cls=2018 - caseta tehnică a propunerii legislative.

1. Scurtă evaluare a mecanismelor actuale de prevenire/intervenție în cazurile de bullying

Având în vedere schimbările legislative, sistemul educațional este chemat să formuleze proceduri de prevenire și combatere a bullying-ului astfel încât acestea să fie preluate la nivelul școlilor prin planuri proprii de intervenție în cazurile de violență identificate în spațiul școlar. La nivel de

”Dacă bullying-ul ar fi la școală, aș chema un profesor. Însă bullying-ul poate continua și dacă vine profesorul. Acesta îl ceartă pe agresor și nu funcționează. Agresorul este dus la director, este certat și i se scade nota la purtare.” (Delia, 14 ani)

principiu, toată lumea este de acord cu faptul că rolul directorului, consilierului școlar și al responsabilului grupei/clasei de preșcolari/elevi este fundamental, însă, în lipsa unui model ori a unui ghid de implementare a procedurilor propuse și a implicării directe a reprezentanților elevilor și părinților, acestea vor fi dificil de replicat. De aceea, devine necesar un cadru general de intervenție, ușor de aplicat și pe înțelesul tuturor celor care vor contribui la implementarea lui, adulți și copii, și a cărui adaptare să fie posibilă în funcție de nivelul preuniversitar, dimensiunea unității de învățământ și intensitatea fenomenului de bullying.

În prezent, **Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar** nu face vreo referire la bullying, dar prevede mai multe structuri care au sarcina prevenirii violenței în școli.

Prima, *Comisia pentru prevenirea și eliminarea violenței, a faptelor de corupție și discriminării în mediul școlar și promovarea interculturalității* este înființată la nivelul tuturor unităților școlare cu personalitate juridică, dar este nefuncțională în cvasitotalitatea școlilor. Deși are în responsabilitate preluarea sesizărilor privind bullying-ul între elevi, conform consultărilor realizate de Salvați Copiii³⁷, copiii nu apelează la această comisie din simplul motiv că nu știu de existența ei, un indicator serios al inactivității ei în aria faptelor de violență.

Cea de-a doua structură este *Comitetul de părinți al clasei sau, la nivelul școlii, Consiliul reprezentativ al părinților/Asociația de părinți*, care ar trebui să susțină organizarea și desfășurarea de programe de prevenire și combaterea violenței, asigurarea siguranței și securității, combaterea discriminării și reducerea absenteismului în mediul școlar. Nici acestea nu sunt cunoscute de către copii.

O prevedere rigid și limitat formulată vizează *Consiliul profesoral și Consiliul clasei* care au ca atribuții analiza abaterilor disciplinare realizate de elevi, indiferent de natura acestora. O astfel de prevedere menține atenția doar pe un actor al fenomenului de bullying, copilul care agresează, vizează doar aspectele de pedepsire și face improbabilă o abordare complexă a fenomenului, cu analiza întregului climat educațional și a dinamicii de grup în care apare de obicei bullying-ul.

La nivelul **Statutului elevului**³⁸, este consacrat dreptul elevului la *”respectarea imaginii, demnității și personalității proprii”*. În capitolul rezervat obligațiilor, regăsim *”responsabilitatea sesizării reprezentanților unității de învățământ cu privire la orice situație care ar pune în pericol siguranța elevilor și a cadrelor didactice”* și *”interdicția de a avea comportamente jignitoare, indecente, de intimidare, de discriminare și să manifeste violență în limbaj și în comportament față de colegi și față de personalul unității de învățământ”*. Este de precizat că, în absența unor demersuri psiho-pedagogice care să aibă ca obiectiv stimularea comportamentelor prosoziale ale elevilor, exersarea empatiei, a toleranței, promovarea explicită a diversității și construirea abilităților de management al conflictului, cooperare, oferire de suport, normele juridice de mai sus nu se vor concretiza. Capitolul privind sancționarea elevilor este un

”Copilul bătut de alt elev, dacă vine cu părintele la școală, va fi și mai tachinat deoarece nu este în stare să își rezolve singur problemele.” (Ionuț, 12 ani)

alt exemplu de slabă înțelegere a complexității comportamentale a unui copil aflat într-un mediu social complicat cum este școala, și de abordare simplistă, nepedagogică, a “soluționării” acestora. Articolul 16 prevede următoarele sancțiuni, în *crescendo*, ce pot fi aplicate elevilor: observație individuală; mustrare scrisă; retragerea temporară sau definitivă a bursei de merit, a bursei sociale,

37 Salvați Copiii România, *”Bullying-ul în rândul copiilor. Studiu sociologic la nivel național”*, 2016, p. 12.

38 Adoptat în 2016 prin Ordinul 4.742 al Ministrului Educației. https://www.edu.ro/sites/default/files/OM_4742_10.08.2016-Statut_elevi_2016_0.pdf.

“bani de liceu”, a bursei profesionale; mutarea disciplinară la o clasă paralelă din aceeași unitate de învățământ; preavizul de exmatriculare; exmatriculare. Acestea nu doar că au eficiență zero din perspectiva managementului clasei de elevi și a schimbării comportamentale, atitudinale și valorice a elevilor, dar nici nu pot fi folosite integral în învățământul primar și în cel obligatoriu.

Pentru că situațiile de bullying nu sunt reglementate de aceste acte normative și nu sunt în practică referite acestor structuri interne ale școlilor, devine evidentă necesitatea ca funcționarea lor să fie regândită, astfel încât să fie asigurată eficiența, cunoașterea atribuțiilor lor de către cadrele didactice, părinți și elevi și, poate cel mai important aspect, implicarea activă a elevilor în deciziile și activitățile lor. În plus, privind în mod particular fenomenul de bullying, apare foarte limpede nevoia unui mecanism operațional de identificare, raportare și soluționare a situațiilor de bullying. Structurile descrise mai sus pot, în măsura în care ele vor putea fi reactivate în viitor, să contribuie la prevenirea și combaterea bullying-ului. Însă, în acest domeniu unde intervenția promptă, medierea consecventă și monitorizarea interacțiunilor între elevi sunt vitale, un viitor mecanism pentru abordarea cazurilor de bullying nu trebuie să depindă de aceste comisii.

De asemenea, nu trebuie neglijat faptul că funcționarea acestui mecanism și obținerea unui impact pozitiv în relațiile dintre elevi și între aceștia și cadrele didactice atarnă de percepția pozitivă ori negativă asupra climatului școlar. Urmărirea cu consecvență a respectării politicilor antibullying-ului într-o unitate de învățământ va contribui, concomitent, la ameliorarea climatului școlar cu care se află într-o relație biunivocă.

2. Recomandări cu privire la planurile anti-bullying în unitățile școlare

Folosind experiența acumulată în proiectul pilot desfășurat în Târgoviște, considerăm că planurile de acțiune la nivelul școlii, pentru a deveni eficiente pe termen lung, trebuie să pornească de la următoarele abordări specifice:

- A. Implementarea riguroasă a unui plan anti-bullying la nivelul fiecărei grădinițe ori unități școlare** prin: stabilirea și respectarea mecanismelor de identificare, raportare și soluționare a situațiilor de bullying și evaluarea anuală a impactului înregistrat la nivelul școlii;
- B. Asigurarea consilierii psihologice prin crearea unei rețele de consilieri școlari**, adecvată la numărul de elevi și, pentru școlile din mediul rural, la distribuția geografică;
- C. Includerea în mecanismele anti-bullying a elevilor**, ca actori importanți în prevenirea și semnalarea faptelor de bullying și în derularea activităților de informare și prevenire.
- D. Participarea părinților în dezbateri și sesiuni de informare** organizate de școli, susținerea demersurilor unităților școlare și asumarea propriilor responsabilități cu privire la fenomenul de bullying.

A. Planuri operaționale anti-bullying în toate unitățile de învățământ.

Orice plan operațional trebuie să cuprindă proceduri clare, realiste, eficiente, pentru gestionarea corectă a bullying-ului în mediul școlar. El trebuie să urmărească o organizare integrată, holistică a campaniilor, procedurilor și activităților din școală, prin extinderea aplicării lui la cadrele didactice, părinți și, prin intermediul autorităților locale, organizațiilor neguvernamentale, a cluburilor sportive etc., la comunitatea în care funcționează școala. Totodată considerarea planului anti-bullying ca o componentă a strategiei generale a școlii privind dezvoltarea și menținerea climatului pozitiv este o condiție *sine qua non* pentru obținerea efectelor pozitive pe termen lung.

Elaborarea și implementarea planului anti-bullying la nivel școlii trebuie realizate ca **proces participativ**, cu implicarea tuturor adulților, copiilor și părinților deopotrivă, și **autentic**, adică concretizat prin acțiuni și programe relevante, și nu redus la documente justificative transferate de la o structură la alta în interiorul școlii sau de la unitățile școlare către inspectorate. Hotărâtor în demararea acestui proces este suportul deplin din partea managementului școlii prin informarea și implicarea cadrelor didactice, a copiilor și a părinților asupra planului; asigurarea unor sesiuni de formare pentru cadrele didactice cu privire la gestionarea situațiilor de bullying la clasă; susținerea acțiunilor de prevenire, de monitorizare, evaluare și intervenție; implicarea comunității (autorități locale, organizații neguvernamentale, cluburi sportive) în susținerea acțiunilor de promovare a comportamentelor pozitive între elevi și de prevenire a violenței.

Prevenirea ori diminuarea bullying-ului în școli înseamnă măsuri țintite pe următoarele obiective:

- a. Prevenție** – dezvoltarea unui climat armonios în școală, ceea ce presupune identificarea și promovarea de valori, asigurarea unui bun management la clasă și dezvoltarea de abilități socio-emoționale la elevi.

Calitatea climatului din școală are o influență definitorie pentru evoluția copiilor, nu numai din punct de vedere al achizițiilor cognitive, dar și cu privire la achizițiile comportamentale. Aceasta întrucât copilul învață în primul rând prin imitație și modelare, așadar din comportamentul adulților și din reacțiile acestora la comportamentul copiilor. Valorile care sunt promovate de școală și definesc climatul școlar îi transmit copilului mult mai multe informații decât modelele dezirabile de comportament despre care vorbesc adulții. Promovarea valorilor se face prin ceea ce adulții expun și încurajează, uneori implicit. Cu alte cuvinte, contează mai mult ceea ce fac cadrele didactice, și de altfel întreg personalul din școală, decât ceea ce spun.

Organizarea activităților din clasă reprezintă una dintre sarcinile care îl preocupă pe cadrul didactic în mod constant, eforturile sale fiind conștient canalizate în direcția găsirii unor soluții eficiente de a obține o participare activă și autentică a elevilor, fără comportamente disruptive care să perturbe lecțiile. Intervențiile cadrelor didactice pot fi definite pe două nivele: nivelul instructiv-educativ și nivelul gestionării grupului și a comportamentelor nepotrivite apărute în grup, începând cu cele aparent inofensive la acelea care îi pot afecta pe elevi, în care includem și bullying-ul.

Dezvoltarea socio-emoțională a copiilor, prin activități organizate la clasă sau grupuri de dezvoltare personală, asigură adaptarea la situațiile neplăcute și stresante, ajutându-i să trăiască echilibrat și armonios și să dezvolte relații sociale pozitive, sănătoase. Ele permit copilului să inițieze și să mențină relații, să se integreze într-un grup, aspecte ce au un rol hotărâtor pentru adaptarea școlară.

b. Monitorizarea și evaluarea climatului școlar, prin "scanarea" periodică a mediului școlar și prin identificarea situațiilor de bullying sau a comportamentelor neadecvate;

Fenomenul de bullying ia cel mai adesea forme subtile, greu de observat, cu perioade anterioare în care semnalele de alarmă fie nu au fost observate de adulți, fie au fost ignorate, fiind considerate ne semnificative, obișnuite în mediul școlar. Pe lângă identificarea timpurie și abordarea preventivă,

„Atmosfera nu este nici bună, nici rea, deoarece sunt copii care se înjură, își trag palme... Se înjură în curtea școlii, dar nu prea mă bag.” (Laurențiu, 11 ani)

aceste evaluări periodice (semestriale) ale mediului școlar, pun accent pe perspectiva și percepția elevilor asupra climatului școlar și a relațiilor din școală. Pot fi reținute următoarele exemple practice de monitorizare și evaluare: focus-grupuri organizate cu elevii în timpul orelor de dezvoltare personală sau de dirigiență, evaluări prin aplicarea de chestionare, întâlniri lunare cu echipa de cadre didactice care predă la clasă etc.

Ignorarea fenomenului de bullying este calea cea mai sigură spre menținerea și perpetuarea lui. Lipsa de intervenție a cadrelor didactice reprezintă pentru elevi un mesaj implicit că astfel de comportamente sunt acceptate în mediul școlar. De multe ori însă, această lipsă de intervenție se datorează pur și simplu faptului că personalul didactic nu este la curent cu amploarea pe care o are acest fenomen, observând doar anumite comportamente, punctuale și nu foarte grave, pe care tind să le minimizeze, considerându-le o formă obișnuită de agresiune între copiii, fără efect asupra lor. De aceea, devin absolut necesare: dezvoltarea unui **sistem de raportare** care să asigure caracterul anonim al sesizării (o casuță poștală, o adresă de email) și încurajarea raportării prin tratarea cu seriozitate a tuturor cazurilor aduse la cunoștința cadrelor didactice.

C. Informare și conștientizare asupra fenomenului de bullying pentru personalul școlii, elevi și părinți;

Ignorarea și lipsa de intervenție în cazurile de bullying nu se datorează întotdeauna faptului că nu există informații despre ele pentru că nu sunt raportate. Se întâmplă adesea ca lipsa de informații să se refere de fapt la necunoașterea a ceea ce înseamnă bullying-ul și la consecințele pe care acesta le are asupra elevilor. Iar mesajul școlii, transmis de către cadrele didactice elevilor și familiilor lor, ar trebui să fie centrat pe promovarea ideii că bullying-ul este un fenomen mult mai subtil și extins decât agresivitatea fizică, care are consecințe serioase la nivelul sănătății mentale a elevilor și, implicit, a rezultatelor lor școlare, și, prin urmare, este inacceptabil pentru școală și trebuie abordat cu toată seriozitatea.

Ca idei de activități, putem reține organizarea de evenimente publice (dezbateri, Ziua Anti-bullying a școlii, Premiul național "Școli fără bullying", schimb de experiență cu alte școli, concursuri naționale sau locale, teatru forum), numirea unor elevi ca ambascadori anti-bullying, afișarea unor reguli în școală, pe site-ul școlii sau în alte materiale ale școlii etc.

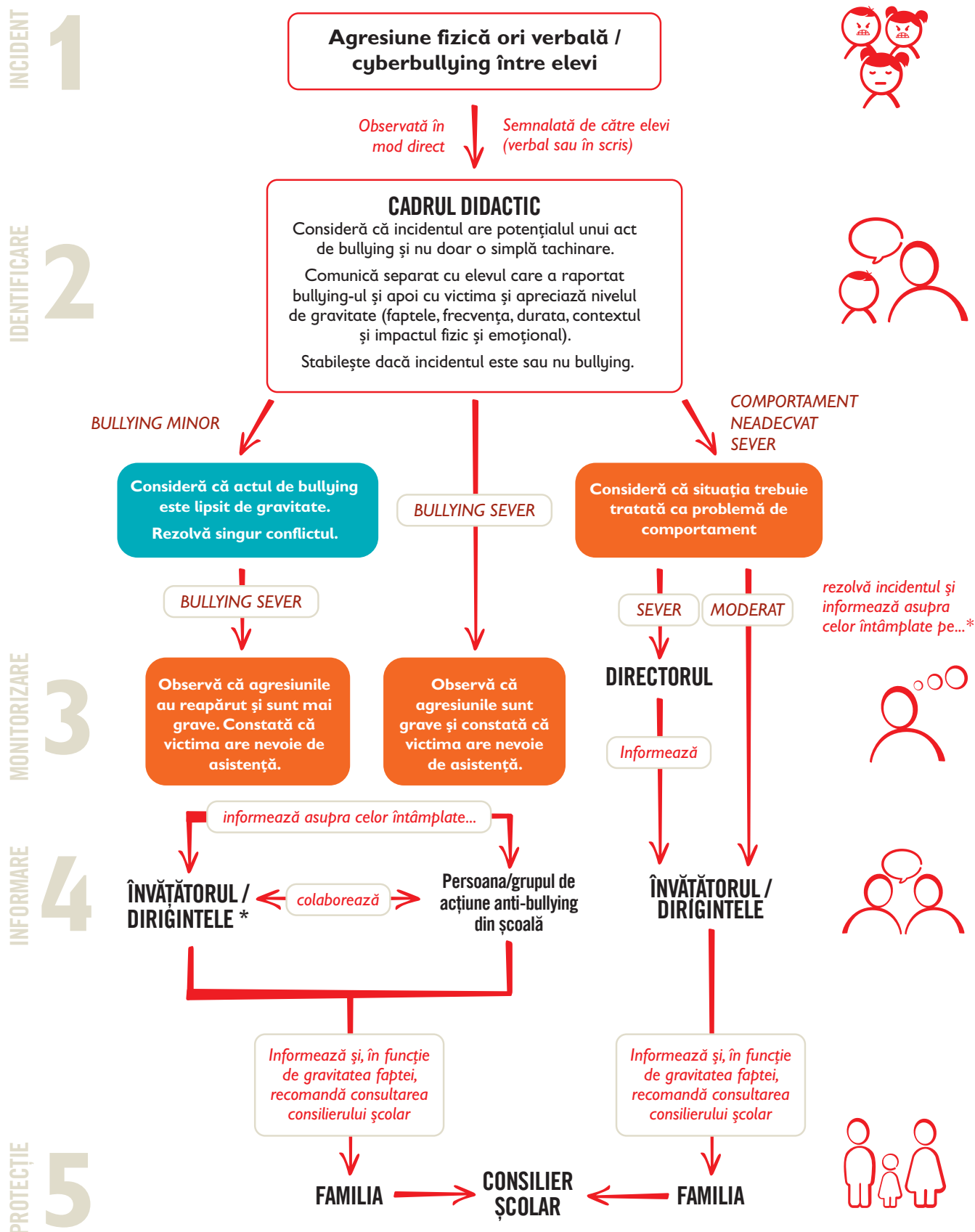
d. Intervenția pentru stoparea situațiilor de bullying.

Atunci când adulții din școală (personal didactic sau auxiliar) sunt martorii unui incident care presupune orice formă de agresivitate (de la cea fizică la cea emoțională, corelată sau nu cu bullying-ul) obligația lor este să intervină imediat, transmițând un semnal ferm că astfel de situații nu sunt tolerate în școală.

„În școala noastră sunt profesori foarte buni, glumeți, și se poartă bine cu noi.” (Andrei, 12 ani)

Orice intervenție trebuie să aibă ca prim obiectiv protejarea victimelor de alte situații în care să fie hărțuite, dar pentru aceasta nu este suficientă simpla intervenție a cadrelor didactice pentru a stopa incidentele punctuale de bullying. Pe termen scurt, ele au nevoie să nu se mai simtă singure și să experimenteze suportul concret al colegilor și al adulților. O intervenție eficientă pe termen lung are ca obiectiv învățarea victimei să iasă din tiparul care o aduce în mecanismul de bullying.

INTERVENȚIA CADRELOR DIDACTICE ÎN SITUAȚIILE DE BULLYING DIN ȘCOLI ȘI LICEE

*dacă elevul nu face parte din clasa la care este învățător ori diriginte.

Dincolo de implementarea unor reguli clar definite și punerea în practică a unor „consecințe”, copiii agresori au nevoie de sprijin pe termen lung pentru a-și schimba comportamentul, raportat la factorii care îl generează și îl mențin (propriile nevoi și dificultăți și incapacitatea de a le rezolva într-o manieră adaptativă). Dintre măsurile care s-au dovedit a fi eficiente în alte țări, amintim punerea în practică a regulilor de grup (stabilite în prealabil și de comun acord între profesori-părinți-copii), grupuri de discuție în sprijinul victimelor bullying-ului, implicarea părinților în întâlniri individuale cu elevul victimă, orientarea către consilierul școlar, implicarea agresorului în activități relevante pentru școală.

De asemenea, elevii care asistă la situațiile de bullying pot influența decisiv evoluția acestora. Ei pot să perpetueze fenomenul dacă susțin agresorul prin comentarii laudative, prin recunoașterea prestigiului sau prin acordarea de privilegii. Și lipsa lor de reacție (din teamă sau lipsă de empatie) este un semn de acceptare tacită a bullying-ului în școală care contribuie la menținerea fenomenului. Prin urmare, elevii trebuie încurajați să intervină în mod activ, luând apărarea victimei, oprind comportamentul agresiv și susținând drepturile acesteia. Deși unii dintre elevi sunt reticenți la ideea de *raportare* a comportamentelor de bullying observate sau direct suportate, s-a dovedit faptul că, în școlile care urmăresc promovarea unei culturi a raportării bullying-ului, elevii care dezvoltă comportamente de tip bullying sunt puternic descurajați să-și facă noi victime și numărul agresiunilor scade simțitor. Atâta vreme cât raportarea bullying-ului devine o normă internă a școlii și este legată direct de responsabilitatea unui cadru didactic, ea nu va percepută ca „pâră”,³⁹ ci va deveni un ajutor real oferit unui coleg aflat în dificultate și componentă a codurilor de etică și comportament ale unităților școlare.

e. Grupul de acțiune anti-bullying

În funcție de dimensiunea unității de învățământ, consiliul de administrație va pune în discuție numirea unui **Grup de acțiune anti—bullying** al școlii din care vor face parte:

- directorul sau directorul adjunct al unității,
- consilierul școlar,
- unul sau trei cadre didactice, ca persoane de referință anti-bullying,
- doi sau mai mulți reprezentanți ai elevilor,
- părinți.

Suplimentar, consiliul de administrație poate invita să facă parte din acest grup ori la anumite întâlniri reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale locale cu activități și expertiză în domeniul protecției drepturilor copilului, ori ai autorităților locale. În cadrul activităților lor de prevenire, informare ori intervenție, și raportat la situațiile concrete, acest Grup de acțiune anti-bullying va interacționa cu fiecare responsabil al claselor, educator, învățător sau diriginte.

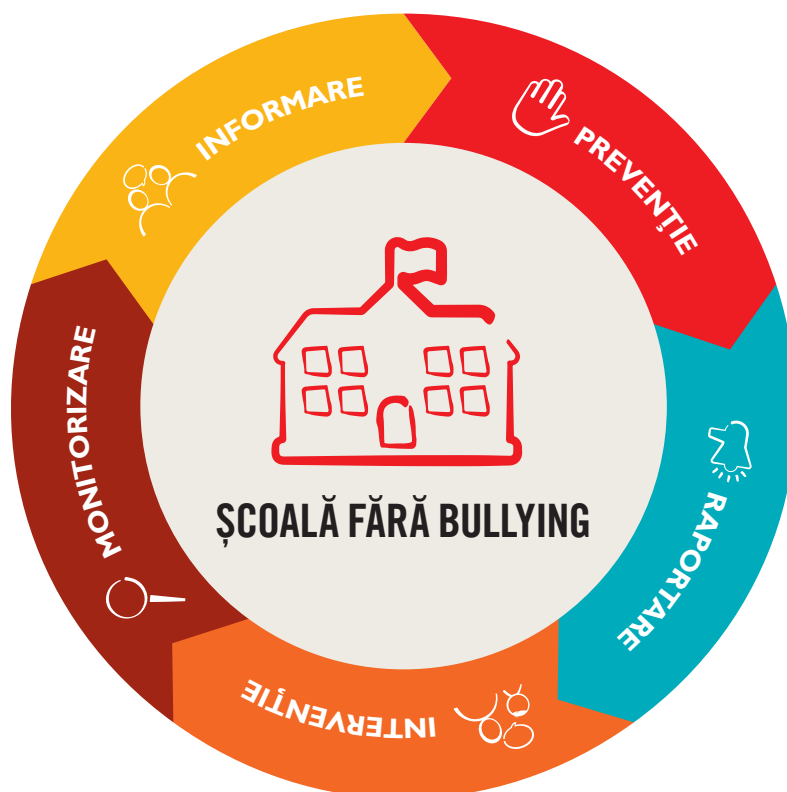
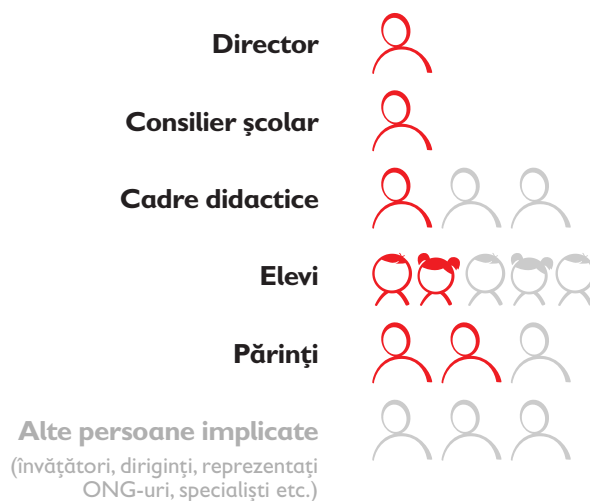
Cadrele didactice desemnate să devină **persoanele resursă sau persoanele de referință anti-bullying** vor beneficia de formare specifică și vor îndeplini sarcini centrate pe următoarele obiective:

- a) organizarea, împreună consilierul școlar și în colaborare cu structurile interne ale școlii (comisii școlare, comitetele părinților, consiliile elevilor, coordonatorul pentru proiecte și programe educative școlare și extrașcolare) și cu specialiști din afara școlii, a activităților de informare/mediere privind bullying-ul cu copiii, părinții și alte cadre didactice implicate.

³⁹ Ansary, N, Elias, M, Greene, M & Green, S., *Guidance for schools selecting antibullying approaches: Translating evidencebased strategies to contemporary implementation realities*, Educational Researcher, vol. 44, no. 1, 2015.

- b) evaluarea sistematică a dimensiunii fenomenului de bullying în școală și a eficienței intervențiilor.
- c) organizarea de evenimente speciale de conștientizare (Ziua Anti-bullying, Săptămâna Altfel, concursuri, dezbateri etc.).
- d) îndrumarea și pregătirea elevilor "ambasadori anti-bullying"
- e) coordonarea sistemului de raportare, cu sprijinul reprezentanților elevilor, ai părinților, învățătorilor și diriginților.

Grup de acțiune anti-bullying

B. Rolul consilierilor școlari

Cu privire la **rolul consilierilor școlari** în gestionarea fenomenului de bullying, considerăm că ei trebuie să devină resursa fundamentală în abordarea situațiilor concrete de bullying, să asigure consilierea copiilor și a părinților și să ofere îndrumare și asistență cadrelor didactice pentru campanii și activități extracuriculare. Ținând seama de nevoile actuale, consilierii școlari pot fi încurajați să obțină inclusiv competențe de screening în sănătate mintală ori de consiliere parentală, mai ales dacă avem în vedere faptul că, deseori, elevii care comit actele de violență sunt, la rândul lor, victime ale neglijării ori abuzurilor din partea părinților.

a. Numărul consilierilor școlari - total insuficient

În prezent, reglementările Ministerului Educației Naționale⁴⁰ prevăd un *Cabinet de asistență psihopedagogică*, aflat în coordonarea și monitorizarea centrelor județene de resurse și asistență educațională (CJRAE), respectiv Centrului Municipiului București de Resurse și Asistență Educațională (CMBRAE), care are în evidență un număr de 800 de elevi sau de 400 de preșcolari. În realitate, media la nivel național depășește cu mult această cifră, în unele cazuri de 2 sau de 3 ori, cei mai mulți consilieri școlari desfășurându-și activitatea în 2, 3 sau 4 unități școlare. Problematika activităților curente s-a diversificat foarte mult în ultimii ani, numărul solicitărilor pentru serviciile educaționale furnizate de profesorii consilieri școlari și profesorii logopezi a crescut, de asemenea, în timp ce numărul acestor specialiști a rămas același. Depășind cu mult numărul de copii/elevi cărora le sunt adresate serviciile de asistență psihopedagogică și serviciile de asistență logopedică în raport cu normativele în vigoare, eficiența și calitatea activităților sunt afectate într-un mod nedorit.

b. Consilierul școlar – specialist al grupurilor de acțiune anti-bullying

Creșterea numărului de consilieri școlari și eliminarea normei didactice, astfel încât unui consilier să-i revină 500 de elevi și 250 de preșcolari,⁴¹ constituie principala condiție în asigurarea consilierii psihopedagogice care, potrivit Legii educației naționale, presupune servicii de asistență psihologică (inclusiv prevenirea și intervenția la timp în cazurile de bullying), servicii de terapie logopedică, de mediere, evaluare și orientare școlară și de consultanță pentru educație incluzivă. În aceste condiții, **consilierul va putea deveni specialistul școlii care, alături de persoanele de referință anti-bullying din grupul de acțiune anti-bullying, poate mobiliza cadrele didactice, părinții ori elevii pentru creșterea nivelului de conștientizare și intervenție adecvată cu privire la riscurile bullyingului pentru protecția și sănătatea copiilor.** El va avea timpul necesar să colaboreze, în cadrul grădinițelor/școlilor, cu toți responsabilii grupelor/claselor, iar centrele de resurse și asistență educațională pot constitui în viitor principalii furnizori de programe de formare continuă a consilierilor școlari și a cadrelor didactice.

Punând la dispoziția unităților de educație un număr suficient de consilieri școlari, va deveni posibil **managementul climatului școlar**, responsabilitate care, conform fișei postului pentru consilierii școlari în centrele și cabinetele de asistență psihopedagogică⁴², revine acestora. Gestionarea situațiilor conflictuale profesor-elevi, elevi-elevi, profesor-profesor,

40 Ordinul nr. 5555 din 2011 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea centrelor județene/al municipiului București de resurse și asistență educațională.

41 Deși întreaga literatură de specialitate indică ca raport optim 1 consilier școlar la 250/300 de elevi, propunerea noastră vizează o perioadă de tranziție de 5-7 ani cu un raport 1 la 500 de elevi, urmând ca, în viitor, în baza unor evaluări de impact și cu resursele adecvate, acesta să crească la raportul 1 la 300 de elevi.

Vezi American School Counselor Association (ASCA), *The School Counselor and Comprehensive School Counseling Programs*. https://www.schoolcounselor.org/asca/media/asca/PositionStatements/PS_ComprehensivePrograms.pdf accesat la 02.04.2019 la www.schoolcounselor.org.

42 <http://www.cmbrae.ro/2017/wp-content/uploads/01-fisa-post-consilier-2016-2017.pdf>

profesor-familie și copil-familie și îmbunătățirea comunicării lor, de asemenea, sesizarea autorităților competente în cazul comiterii unor fapte de abuz și/sau de neglijare, constituie elementele esențiale ale construirii unui climat relațional pozitiv în mediul școlar.

C. Dezvoltarea de competențe specifice și rolul consilierului școlar în realizarea screening-ului național privind sănătatea mentală a copiilor

Pornind de la această responsabilitate primară, actele normative⁴³ care reglementează funcția consilierului școlar stabilesc **competențe specifice profesiei de psiholog ori psihopedagog**: evaluare psihologică a elevilor, asistență psiho-pedagogică/psiho-pedagogie specială, consiliere individuală, de grup și familială, elaborarea de studii psihosociale la nivelul unității școlare, prevenirea tulburărilor comportamentale și de risc, medierea conflictelor, managementul climatului școlar și măsuri ameliorative pentru situații de criză, monitorizarea comportamentelor copiilor vulnerabili, cu precădere a celor cu părinți plecați în străinătate. Un absolvent al facultăților de psihologie ori psihopedagogie va beneficia de competențe mai largi în activitățile de consiliere și în aplicarea cunoștințelor sale în ”prevenirea și diminuarea factorilor care determină tulburări comportamentale, comportamente de risc sau disconfort psihic”⁴⁴. Cu toate acestea, în prezent, consilieri școlari pot deveni, alături de persoanele licențiate în psihologie (ceea ce este firesc și corespunde fișei de post), și absolvenții altor facultăți din domeniul științelor educației ori al științelor socio-umane (sociologie, pedagogie, asistență socială). Această situație poate conduce la abordări diferite ale cauzisticii de consiliere și, de aceea, este de preferat ca, în timp, să fie asigurată o formare comună pentru intervenții unitare în școli pentru toți cei care vor ocupa poziția de consilier școlar.

În ceea ce privește cariera profesională a consilierului școlar, acesta poate urma în prezent calea prevăzută pentru întreg personalului didactic, prin obținerea gradelor didactice II și I, în urma promovării unor probe prevăzute de lege și prin ordin al ministrului educației naționale. Așadar, evoluția în carieră a consilierului/psihologului școlar e dictată de calitatea de cadru didactic, în baza menținerii, în sarcina acestuia, a **obligației didactice de predare** potrivit *Metodologiei – cadru privind mobilitatea personalului didactic de predare din învățământul preuniversitar în anul școlar 2018-2019*.

Profesorii consilieri din cabinetele școlare/interșcolare de asistență psihopedagogică sunt obligați să efectueze o normă didactică de 2-4 ore/săptămână de predare-învățare-evaluare în specialitate sau ore în cadrul curriculumului la decizia școlii din ariile curriculare diverse, conform pregătirii lor de specialitate⁴⁵ și, de asemenea, pot îndeplini funcția de diriginte la solicitarea conducerilor unităților de învățământ în care își desfășoară activitatea. Dacă nu pot fi asigurate aceste ore de catedră la școala la care este arondat cabinetul de asistență psihopedagogică, consilierul școlar este nevoit să se deplaseze într-o altă unitate de învățământ pentru completarea normei didactice.

Calitatea de profesor care predă și notează elevii la o anumită materie îi conferă acestuia un statut care intră în contradicție cu rolul de consilier școlar. Majoritatea consilierilor școlari relatează că elevii pe care i-au avut la clasă rareori au pășit pragul cabinetului de consiliere, manifestând neîncredere în capacitățile profesorului consilier de a se disocia de statutul de profesor care-l evaluează și notează. Prin urmare, această dublă ipostază contravine principiului centrării educației pe copii, fiind contrară intereselor elevilor privind educația și asistența psihopedagogică.

Din perspectiva intereselor elevilor, pe care sistemul de educație trebuie să-și fundamenteze deciziile, dezvoltarea competențelor specifice cerute de funcția consilierului/psihologului școlar reprezintă o prioritate. De aceea, considerăm că metodologia de evaluare în acordarea gradelor didactice (inspecție școlară specială, teste circumscrise domeniului instruirii și principiilor didacticii

43 Ordinul 5555/2011, Ordinul 5079/2016, Fișa postului pentru profesorul consilier școlar

44 Art. 15 lit. b) din Ordinul 5555/2011.

45 Potrivit articolului 7, alineat (4), al *Metodologiei – cadru privind mobilitatea personalului didactic de predare din învățământul preuniversitar în anul școlar 2018-2019*, Anexă la Ordinul ministrului educației naționale nr. 5485/13.11.2017.

și metodicii) nu răspunde întru totul cerințelor de formare continuă pentru consilierul/psihologul școlar care livrează servicii proprii profesiei de psiholog, de evaluare, consiliere, mediere și îndrumare privind relațiile și comportamentele actorilor școlari (profesori, părinți și copii). Eficiența cabinetelor de asistență psihopedagogică în cadrul sistemului educațional poate fi crescută doar dacă activitatea acestora se concentrează pe îmbunătățirea calității vieții școlare și prevenirea disfuncționalităților și abuzurilor în relațiile în mediul școlar, urmărind aspectele de sănătate emoțională și comportamentală și respectarea principiilor nediscriminării, interesului superior și participării copilului. Din acest motiv, considerăm a fi adecvată completarea **formării profesionale**

"E bine să mergi la consilier, da' e ca o morală la el în cabinet. Ar trebui să ne asculte și pe noi." (Iulia, 13 ani)

continue a consilierilor școlari prin programe specifice serviciilor psihologice, ceea ce va permite consolidarea cunoștințelor, perfecționarea metodelor și a abilităților profesionale în munca directă cu copiii, părinții și personalul unităților de învățământ. Școlile vor contribui, astfel, în mod semnificativ, la realizarea **screeningului național** al nivelului de dezvoltare cognitivă, socială și emoțională al copiilor, prioritate a Strategiei naționale pentru sănătatea mintală a copilului și adolescentului 2016-2020.⁴⁶

Cabinetele de asistență psihopedagogică constituie, prin natura lor, servicii de identificare a copiilor aflați în risc de a dezvolta tulburări de sănătate mintală. În parteneriat cu părinții, medicii de familie, medicii pediatri, asistenții sociali și specialiștii centrelor de resurse și asistență educațională, psihologii școlari pot realiza intervenții intensive timpurii pentru copiii care prezintă dificultăți socio-emoționale, semne ale anxietății, depresiei, abuzurilor suferite în familie ori comportamente agresive. Pentru ca acest deziderat să se concretizeze, propunem ca, în îndeplinirea de către centrele de resurse și asistență educațională⁴⁷ (județene-CJAP ori de la nivelul capitalei-CMBAP) a atribuției de coordonare, evaluare și sprijinire a perfecționării profesionale a consilierilor școlari, să fie implicat **Colegiul Psihologilor din România (CPR)**, pentru a asigura consilierilor/psihologilor școlari accesul la programe de formare profesională de lungă durată în domeniul consilierii psihologice. Fără a exclude perfecționarea prin grade didactice, formarea profesională transversală și psihologică a consilierilor psihologi școlari trebuie să includă cunoașterea și respectarea standardelor de calitate în acordarea de servicii psihologice. Acest lucru înseamnă, concret, dobândirea de competențe pentru trei dintre specialitățile prevăzute în normele pentru formarea, supervizarea și atestarea profesională a psihologilor⁴⁸: *specialitatea consiliere psihologică, specialitatea psihologie educațională, consiliere școlară și vocațională și specialitatea psihopedagogie specială*. Toate cele trei specialități sunt structurate pe trei niveluri: nivel I - psiholog practicant, nivel II - psiholog specialist și nivel III - psiholog principal. Competențele profesionale ale psihologilor și psihopedagogilor se stabilesc de către (CPR), prin verificarea îndeplinirii unor standarde specifice specialității de către comisii aplicative.⁴⁹

Prin formarea suplimentară continuă a consilierilor școlari și prin atestarea profesională în psihologie⁵⁰, aceștia vor căpăta competențe complementare, cu beneficii directe atât pentru copii cât și pentru construirea climatului pozitiv al școlii.⁵¹

46 Ministerul Sănătății, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor, Vârșnice – Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, Cancelaria primului-ministru, Strategia națională pentru sănătatea mintală a copilului și adolescentului 2016-2020 <https://sgg.gov.ro/new/wp-content/uploads/2016/11/Anexa-Strategie.pdf>

47 Centrele Județene de Resurse și Asistență Educațională (CJRAE), respectiv Centrul Municipiului București de Resurse și Asistență Educațională (CMBRAE) CJRAE și CMBRAE.

48 Normele CPR privind atestarea profesională a psihologilor cu drept de liberă practică, din 11.01.2019, publicate în Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 173 din 05/03/2019.

49 Competențele profesionale sunt definite ca statut sau sumă a cunoștințelor, abilităților și atitudinilor care contribuie la capacitatea unei persoane de a realiza eficient activitățile profesionale cerute potrivit specialității atestate, la nivelul treptei de atestare obținute. Normele privind competențele profesionale ale psihologilor cu drept de liberă practică, din 11.01.2019, publicate în Monitorul Oficial, Partea I nr. 173 din 05/03/2019.

50 Doar pentru consilierii școlari cu licență și master în psihologie.

51 În țările europene, formarea continuă este asigurată de ministerele de educație, structurile naționale ale psihologilor și de către universități.

C. Implicarea elevilor în învățământul preuniversitar

Plecând de la considerarea fenomenului de bullying ca relație agresor - victimă - martori, nu mai trebuie dovedită necesitatea implicării elevilor în mai toate procesele de elaborare și implementare a strategiilor și soluțiilor, și a participării lor în toate structurile școlare, locale ori naționale create în vederea prevenirii bullying-ului

Caracterizat ca fenomen de grup, bullying-ul se manifestă sub forma unei relații triangulare⁵² între agresor, victimă și spectatori (martori activi, pasivi sau total neimplicați) care aparțin, în genere, aceluiași grup social. În lipsa "spectatorilor", bullyingul nu ar exista, lipsindu-i factorul determinant în declanșare, și anume consolidarea poziției agresorului și încurajarea sa de a repeta actele care au provocat răsete, încurajări și susținerea martorilor, efecte imediate ce se pot produce nu doar în comunicarea directă, ci și în mediul online. Atâta vreme cât aceste efecte se produc, agresorul consideră că îi este permis să continue și, de asemenea, că trebuie să-și păstreze acest rol pentru a rămâne pivotul propriilor susținători, apropiați, fideli și furnizori de noi idei de denigrare și umilire a victimelor. În plus, martorii, prin atitudinile sau reacțiile lor încurajatoare, îi vor consolida și lărgi sfera de dominație asupra altor elevi, aflați sau nu în aceeași clasă sau în aceeași categorie de vârstă.

**“Când râd de mine?
Tac și încerc să-i ignor.”
(Valentin, 9 ani)**

Din dezbaterile organizate cu copiii, știm că puțini dintre elevii care asistă la umilirea ori defăimarea colegilor lor aprobă ceea ce văd sau aud. Din acest motiv, calea cea mai eficientă de descurajare a comportamentului de tip bullying este sprijinirea acestor elevi-martori în manifestarea dezacordului lor și adoptarea unei atitudini de dezaprobare a actelor agresorilor și de protecție și înțelegere față de victimă. În acest

fel, motivația comportamentului de bullying dispare, spectatorii devenind apărători ai victimelor și oponenți ai agresorilor. Cum putem ajunge la aceste rezultate? Prin sesiuni de informare în școli destinate elevilor, dezbateri pe acest subiect, oferirea de exemple de organizare la nivelul clasei ori școlii, stabilirea unui mecanism de implicare a copiilor, nu doar în ceea ce privește semnalarea situațiilor de bullying, ci și la nivelul școlii, prin reprezentanți permanenți în grupurile de acțiune anti-bullying din școli. Unul dintre numeroasele exemple practice de sensibilizare a elevilor, inclusiv a preșcolărilor, asupra modului în care ei pot deveni activi în combaterea bullying-ului verbal este așa-numita Diagramă a mâinii (sau Diagrama Hi5), prin care copiii pot fi mobilizați cu ușurință să oprească bullying-ul la adresa lor atunci când ei consideră că pot rezolva situațiile mai puțin grave și că nu este necesară intervenția educatorului/învățătorului/dirigintei. (vezi pagina 44).

Rolul esențial al copiilor

În martie 2019, Salvați Copiii a organizat 7 dezbateri organizate în București, Constanța, Târgu-Mureș și Timișoara, cu un număr de 94 de elevi cu vârste cuprinse între 7 și 15 ani, copiii oferind opiniile lor cu privire la ce înseamnă bullying-ul, la cauzele acestui fenomen, la implicarea lor și despre cum percep atmosfera generală din școlile în care învață.

Un lucru îmbucurător este faptul că mare parte dintre copii, chiar și cei mai mici, erau familiarizați cu acest termen, recunoscând cu ușurință situațiile de bullying la care au fost martori. Moderatorii acestor discuții au remarcat însă nevoia conștientizării riscurilor la care se supun copiii în utilizarea telefoanelor mobile ori a tabletelor, deoarece au fost relatate multiple situații de cyberbullying, postarea online a unei imagini personale pe rețelele de socializare fiind o practică normală.

Copiii și-au exprimat dorința de a învăța cum să procedeze atunci când colegii lor devin victimele hărțuirii, violenței ori batjocurii altor elevi. Convingerea lor este ca ar putea fi pregătiți să devină "mediatori mai buni" între agresor și victima, ceea ce oricum fac de multe ori în pauze sau când se întorc de la școală în drumul lor spre casă. Însă, în opinia lor, elevii ar trebui implicați

52 Jean-Pierre Bellon, Bertrand Gardette - *Harcèlement et brimades entre élèves. La face cachée de la violence scolaire*, Ed. Fabert, 2010.

Cum să faci față bullying-ului verbal în școală

În activitățile de informare și intervenție pentru că ei știu ce se întâmplă și "copiii ascultă mai bine de alți copii". Dar și părinții trebuie mobilizați, prin voluntariat, ceea ce i-ar ajuta "să înțeleagă mai bine ce se întâmplă în școala noastră" și cum să îi abordeze pe copiii lor acasă.

"Copiii care își bat joc de alții nu au prin ce să se remarcă, adică cu note sau să fie apreciați, și caută o metodă mai simplă pentru ei să se dea mari, să fie în centrul atenției." (Cosmin, 13 ani)

Copiii au explicat că, în spatele faptelor de violență fizică ori verbală comise de către unii dintre colegii lor, stau de fapt probleme la învățătură, conflicte cu profesorii sau în familie, ori dificultăți personale cu care aceștia se confruntă. Principalul motiv, spuneau ei, este faptul că agresorii au fost inițial victimele altor elevi sau ale adulților (părinți cadre didactice), iar prin fapta lor "dau înapoi ceea ce au primit".

Revenind la recomandarea de mai sus, punctul e, de creare a unui Grup de acțiune anti-bullying în fiecare unitate de învățământ, participarea copiilor la întâlnirile membrilor și implicarea lor directă în informare, mediere și raportare va asigura un impact mai mare în prevenirea bullying-ului și în asigurarea unui climat școlar pozitiv. De altfel, e greu de imaginat că strategiile ori politicile sociale pot fi implementate cu succes în lipsa participării grupurilor țintă cărora le sunt adresate acestea.

Pentru aceste grupuri de acțiune, copiii își pot alege reprezentanții (minimum 2, o fată și un băiat) cu sprijinul consiliilor elevilor sau, direct, prin numirea acestora printr-un proces participativ organizat cu susținerea cadrelor didactice.

Există numeroase modele în țările UE în care elevii fac parte din toate structurile formale și informale, atât la nivel național, cât și la nivelul școlilor. Conceptul de **ambasadori anti-bullying**, numiți dintre elevii de gimnaziu ori liceu, în fiecare unitate de învățământ, și care sunt coordonați de persoana resursă anti-bullying din Grupul de acțiune al școlii. Ei pot prelua sarcina acțiunilor de prevenire și intervenție în propria lor școală sau în altă școală, ceea ce va permite schimbul de experiență. Acest model este deja utilizat de mulți ani în țări precum Franța și Belgia, cunoscute cu o intensitate a fenomenului de bullying greu de egalat în Europa, cauzat în special de diferențele de apartenență religioasă ori etnică.

”Fetele fac ...fotografii la baie la alte fete, în care se prostesc împreună și apoi le amenință că trimit pozele sau filmele băieților.” (Nicu, 10 ani)

În aplanarea conflictelor ce pot degenera în violență fizică și pentru eliminarea formelor mai ușoare de bullying, **medierea** asigurată, în mediul școlar, chiar de către elevi poate constitui un instrument extraordinar. Intervenția de acest tip presupune ca mediatorii unui conflict între elevi să fie elevi de aceeași vârstă sau de vârstă mai mare, pregătiți în prealabil pentru a gestiona disputele. Ei pot dobândi și rolul de a se adresa cadrelor didactice în situațiile cu un grad ridicat de risc pentru victimele actelor de bullying sau atunci când intervențiile lor de mediere nu au avut succes. În acest fel, elevii participă în mod direct la ameliorarea climatului școlar, la promovarea valorilor și comportamentelor civice și la instaurarea unor relații de încredere între elevi și personalul didactic al școlilor.

”Noi putem să sprijinim moral victim și să o încurajăm să nu se răzbune și să ceară ajutorul dirigintei care știe ce să facă.” (Bianca, 14 ani)

Pentru sensibilizarea mediului educațional cu privire la fenomenul de bullying, Ministerul Educației Naționale poate stabili o **Zi Națională Anti-bullying**⁵³, pentru derularea de activități (dezbateri, ateliere de lucru, expoziții etc.) cu o tematică generală ori specifică decisă conform propunerilor elevilor. Această inițiativă poate fi dublată de organizarea unui concurs național pentru decernarea unor premii, de pildă **Premiul „Școli fără bullying”**, care va recompensa proiecte individuale ori colective ale copiilor de denunțare a fenomenului și oferire de soluții practice pentru reducerea actelor de bullying din școli. Aceste proiecte pot fi filme, afișe, desene, alte creații artistice, evaluate pe categorii de vârstă. Salvați Copiii derulează, din 2008, astfel de concursuri pe tema siguranței online a copiilor⁵⁴ și, în fiecare an, sunt trimise de către copii peste 500 de proiecte.

Un rol important în activitățile de informare și sensibilizare de la nivelul școlii îl au consilierul școlar, coordonatorii pentru proiecte și programe educative școlare și extrașcolare, reprezentanții consiliilor elevilor și ai comitetelor de părinți.

53 În Franța, prima zi de joi a lunii noiembrie este considerată Ziua Națională Anti-bullying. <https://www.education.gouv.fr/cid134915/journee-nationale-de-lutte-contre-le-harcelement-a-l-ecole.html>.

54 În parteneriat cu Ministerul Educației Naționale, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție și Institutul de Cercetare și Prevenire a Criminalității. În 20 februarie 2019, cu ocazia Zilei Internaționale a Siguranței pe Internet, Salvați Copiii a lansat concursul „Aleg conștient. Stop dependenței de Internet!” în cadrul programului Ora de Net (<https://oradnet.salvaticopiii.ro/concurs2019>).

D. Rolul părinților

Părinții reprezintă cea mai importantă verigă în educarea copiilor lor cu privire la respectul față de oameni și pentru a discerne valorile sociale și morale în relația cu cei apropiați. Atenția acordată preocupărilor copiilor, timpul petrecut cu ei, stilul relațional, educația pozitivă și exemplul personal sunt factori determinanți în a asigura copiilor un concept de sine pozitiv și deprinderile comportamentelor adecvate în raport cu semenii lor. Acești copii nu vor deveni agresori și, de asemenea, nu vor ezita să comunice părinților ori cadrelor didactice abuzurile comise asupra lor ori asupra colegilor lor. Copiii care sunt crescuți în familii disfuncționale, caracterizate prin violență, autoritate excesivă ori neglijență, ori în familii în care sunt cultivate prejudecățile ori atitudinile discriminatorii față de diferențele de gen, de minoritățile etnice, sexuale și religioase, tind să adopte un comportament hărțuitor față de alți elevi în școală, colegi de clasă sau nu.

Părinții au capacitatea de a sprijini în mod fundamental atitudinea copiilor în situațiile de bullying. Comunicarea zilnică la sfârșitul zilei având ca subiect interacțiunile și experiențele copiilor lor în timpul orelor de clasă și în pauze pot dezvălui situațiile de bullying. Acest dialog constituie întotdeauna momentul potrivit pentru întărirea comportamentelor pozitive observate și împărtășite de copil, dar și pentru reamintirea și corectarea actelor nepermise între copii sau între copii și adulți, cum ar fi glumele pe seama diferențelor de gen, culoare, religie etc., actele care implică violența fizică sau amenințarea cu violența, respingerea din grup a unor copii, umilirea sau izolarea lor, distrugerea obiectelor personale, lipsa de respect față de viața

intimă, privată a colegilor. Chiar în cazul în care copiii, în destăinuirile lor, nu s-au dovedit a fi fost instigatori sau susținători ai actelor de bullying, părinții au datoria de a-și încuraja copiii să nu adopte nici poziția de martor impasibil la ceea ce se întâmplă în fața lui.⁵⁵

Deși toate cercetările indică faptul că participarea familiilor⁵⁶ în susținerea activităților școlare înregistrează cel mai mare impact pozitiv, atât asupra performanțelor școlare individuale cât și în ceea ce privește climatul școlar, nu toate școlile împărtășesc convingerea că implicarea membrilor familiei este prioritară. Considerarea familiilor ca parteneri în procesul educativ presupune depășirea nivelului actual al implicării aproape exclusive a reprezentanților comitetelor de părinți ori a asociațiilor reprezentative ale părinților. Când facem referire la fenomenul de bullying, necesitatea asigurării unei comunicări directe între cadrul didactic responsabil direct (învățător ori diriginte), părinte și elev devine pregnantă. Cum asigurăm construirea și menținerea acestui tip de alianță depinde în mare măsură de disponibilitatea școlilor de a ieși din paradigma comisiilor și consiliilor și de a încuraja la nivelul școlii și al fiecărei clase transparența decizională, forme alternative de participare și de derulare a activităților generale ale școlii și specifice ale clasei. Nu doar mediul familial și prezența copilului în comunitate trebuie să constituie zonele de interes ale părinților. Astfel, responsabilitățile parentale trebuie extinse la contextul școlar în care prezența copilului tinde să se prelungească în ultimii ani (de pildă, prin programul Școală după Școală).

Practici și acțiuni pentru părinți

Ca exemple, următoarele practici și acțiuni pot conduce la creșterea angajamentului părinților și a motivației lor de a participa la educația copiilor lor, în școală, la clasă și acasă:

- Adresarea de invitații periodice către părinți la evenimente culturale ori sportive ale elevilor ori cu privire la organizarea activităților școlare și implicarea lor directă;
- Organizarea în școli de sesiuni de informare/dezbatere cu privire la bullying și responsabilitățile parentale, cu invitarea unor specialiști moderatori;
- Crearea unor grupuri de părinți⁵⁷ ai căror copii aparțin unor clase ori niveluri diferite de educație (învățământ primar/gimnazial/liceal) pe teme de interes comune (sănătate, protecție, finanțare, parteneriate externe, infrastructură școlară etc.), bullying-ul putând fi unul dintre acestea;
- Organizarea unui spațiu dedicat părinților, pentru întâlniri periodice cu sau fără participarea copiilor și dotat corespunzător (pentru școlile cu spații reduse, biblioteca școlară poate fi o soluție);
- Implicarea părinților ca voluntari în activități nu numai de interes general, ci și la clasă, la ore în care părinții pot fi utili copiilor, de pildă, prin prezentare sau dialoguri, din perspectiva competențelor lor profesionale și în acord cu temele programei școlare;
- Organizarea unui blog/publicație pe pagina web a școlii cu conținut de interes (social, de sănătate, juridic, literar, experiențe proprii, sfaturi generale) și adresat părinților, copiilor ori cadrelor didactice, în care articolele să fie elaborate inclusiv de către părinți ori copii;
- Folosirea tuturor mijloacelor de comunicare (telefon, email, pagina web sau contul unității de învățământ pe rețelele de socializare) pentru a asigura informarea constantă a părinților despre prioritățile și activitățile școlii ori ale claselor;

55 Una dintre analogiile recomandate părinților de către specialiști este cea a lumânării aprinse. *”Lipsit de respect pentru semeni, bullying-ul este ca flacăra unei lumânări care poate răni pe cei din jurul ei. Cu toate acestea, ca o lumânare să ardă, ea are nevoie de oxigen. La fel ca în cazul bullying-ului, care are nevoie de atenția celorlalți copii aflați în jurul agresorului și al victimei ca să continue. Prin urmare, dacă iei un pahar și acoperi flacăra, lipsind-o astfel de oxigen, ea va dispărea. Exact același lucru se va întâmpla dacă martorii vor acționa pentru a stopa bullying-ul, ajutând victimele să se salveze și lipsind actele agresorilor de atenția celorlalți copii.”* Lisa H. Rosen, Kathy DeOrnellas, Shannon R. Scott – editors, *Bullying in School*, pag. 40-41, Ed. Palgrave Macmillan, 2017.

56 Avem în vedere sensul larg al termenului, incluzând și alte persoane de îngrijire implicate în viața cotidiană școlară ori familială a copilului: bunici, unchi, frați mai mari, adolescenți ori adulți.

57 Grupurile de părinți pot funcționa și online folosind rețelele de socializare (de exemplu, Facebook). În prezent, distribuirea informațiilor între părinți se face aproape exclusiv folosind programul de mesagerie WhatsApp, eficient cu privire la anunțuri sau informări cu caracter urgent, însă impropriu comunicării detaliate, extinse pe teme diverse.

- Încurajarea cadrelor didactice de a organiza întâlniri tripartite cadru didactic-copil-părinte privind abilitățile de comunicare și învățare, competențele școlare achiziționate și relațiile copilului cu colegii săi;

Punerea la dispoziția părinților, prin intermediul bibliotecii școlare, de materiale de educație parentală, cu recomandări și informații privind legislația în vigoare, sănătatea și protecția copilului împotriva abuzului, metode de educație pozitivă, rolul lor în prevenirea fenomenului de bullying etc.

Cum procedezi dacă ai aflat că, în școala în care înveți, copilul tău a devenit victima unor acte de bullying din partea altor elevi?

1

Adună informații despre agresiune

Comunică cu copilul tău cu calm, astfel încât să afli toată povestea și cine a fost implicat (alți copii, adulți).

Păstrează dovezile actelor de bullying (diverse obiecte, inclusiv cele distruse, fotografii, mesaje, postări pe rețelele de socializare etc.)

Încurajează-ți copilul să comunice educatorului/învățătorului/dirigintei sau, direct, consilierului școlar orice agresiune fizică, amenințare sau insultă din partea altor elevi.

2

Vorbește cu responsabilul clasei din care face parte copilul tău
(educator, învățător, diriginte)

Stabilește o întâlnire cu responsabilul clasei și comunică-i ce s-a întâmplat.

Cere-i să te informeze periodic cu privire la măsurile luate și la evoluția relației copilului tău cu ceilalți copii.

Cere-i să evalueze dacă se impune intervenția consilierului școlar.

3

Copilul tău continuă să se plângă despre agresiuni, amenințări sau insulte comise asupra sa de către alți colegi ori adulți din școală?

4

Urmărește cu atenție evoluția copilului tău și comunică mai des cu el.

Adresează-te consilierului școlar.

Transmite directorului unității școlare o plângere formală prin document scris, email sau fax.

5

Respectă recomandările consilierului școlar.

Dacă ești nemulțumit de modul în care școala a tratat cazul de bullying, poți adresa o plângere inspectoratului școlar județean, Ministerului Educației Naționale ori Avocatului Copilului.

Consilierul școlar poate recomanda consultarea unui psiholog din afara școlii

VII. PROPUNERI LEGISLATIVE ÎN VEDEREA CONSOLIDĂRII ROLULUI CONSILIERILOR ȘCOLARI

Pornind de la aspectele subliniate mai sus, propunem trei modificări ale reglementărilor actuale cu privire la rolul și responsabilitățile consilierului/psihologului școlar:

I. Schimbarea raportului numeric între consilierii școlari și elevi, astfel încât acesta să nu permită unui consilier școlar să aibă în evidența lui mai mult de 500 de elevi⁵⁸:

Modificarea alineatului (2) și abrogarea alineatelor (3) și (4) ale articolului 1 din Anexa 1 Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea centrelor județene/al municipiului București și a cabinetelor de asistență psihopedagogică⁵⁹, după cum urmează:

(2) Cabinetele de asistență psihopedagogică funcționează în unități de învățământ preuniversitar și asigură asistență psihopedagogică unui număr de 500 de elevi sau de 250 de preșcolari.⁶⁰

II. Eliminarea obligației de catedră de 2-4 ore/săptămână pentru consilierii școlari necesită:

Modificarea articolului 7, alineat (4), al Metodologiei – cadru privind mobilitatea personalului didactic de predare din învățământul preuniversitar în anul școlar 2018-2019, prin renunțarea la precizările privind norma de catedră.

III. Completarea Ordinului 5.555/2011 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea centrelor județene/al municipiului București de resurse și asistență educațională:

1. Stabilirea unui parteneriat cu Colegiul Psihologilor din România pentru a asigura accesul consilierilor școlari la formarea continuă pe cele trei niveluri prevăzute de lege.

Art. 9 Responsabilitățile CJRAE/CMBRAE sunt următoarele:

...

h) în baza unui acord-cadru, colaborează cu Colegiul Psihologilor din România în scopul formării, supervizării și atestării profesionale a consilierilor școlari, pentru specialitatea consiliere psihologică, specialitatea psihologie educațională, consiliere școlară și vocațională și specialitatea psihopedagogie specială;

Art. 15 (Anexa 1 Regulamentul-cadru) CJAP/CMBAP au următoarele atribuții:

...

58 Conform proiectului de lege cu nr. [PL-x nr. 720/2018](http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?cam=2&idp=17553) (http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?cam=2&idp=17553), aflat în dezbateră la Camera Deputaților, completarea articolului 99, alineatul (6), din secțiunea "Unitățile conexe ale învățământului preuniversitar" a Legii educației, cu precizarea numărului maxim de elevi pe care un consilier școlar i-ar putea avea în atenție: "a1) CJRAE, respectiv CMBRAE, vor asigura funcționarea în fiecare unitate de învățământ cu personalitate juridică a unui cabinet de asistență psihopedagogică, unde să își desfășoare activitatea un consilier școlar care să aibă în evidență nu mai mult de 500 de elevi."

59 Regulamentul-cadru este Anexa la Ordinul nr. 5555 din 2011 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea centrelor județene/al municipiului București de resurse și asistență educațională.

60 Paragrafele 3 și 4 în vigoare sunt următoarele: (3) Cabinetele de asistență psihopedagogică funcționează în unitățile de învățământ la care sunt înmatriculați cel puțin 800 de elevi. Unitățile de învățământ cu mai puțin de 800 de elevi beneficiază de serviciile de asistență psihopedagogică ale unui cabinet interșcolar de asistență psihopedagogică. (4) Cabinetul interșcolar de asistență psihopedagogică oferă servicii de asistență psihopedagogică unui număr de cel puțin două unități de învățământ care împreună au un efectiv de 400 de preșcolari sau 800 de elevi.

o) colaborează cu Colegiul Psihologilor din România și sprijină consilierii școlari din cabinetele de asistență psihopedagogică în vederea formării lor profesionale în specialitățile consiliere psihologică, specialitatea psihologie educațională, consiliere școlară și vocațională și specialitatea psihopedagogie specială;

2. Includerea în consiliul de administrație al CJRAE/CMBRAE a unui reprezentant al Colegiului Psihologilor din România.

Art. 12 (3) Consiliul de administrație al CJRAE/CMBRAE are un număr impar de membri, cuprins între 9 și 13, din care fac parte:

...

h) un reprezentant al Colegiului Psihologilor din România;

VIII. EXEMPLE DE BUNĂ PRACTICĂ

Programul Olweus de prevenire a bullying-ului (POPB)⁶¹

Dan Olweus, psiholog suedo-norvegian, a fost primul cercetător din lume care a abordat problematica bullying-ului în școli, propunând chiar, în 1981, în Norvegia, o lege antibullying, ce va fi adoptată treisprezece ani mai târziu, în 1994, de către Parlamentul Suediei.⁶² Într-un „cerc de bullying” tipic sunt implicați mai mulți protagoniști ale căror roluri jucate în desfășurarea conflictului nu sunt statice, ele schimbându-se în mod dinamic între elevii care interacționează.⁶³ Propunând patru niveluri de intervenție (școală, clasă, nivel individual și comunitate), principalele obiective ale POPB sunt: reducerea comportamentelor de bullying existente în rândul elevilor, prevenirea noilor comportamente de bullying și realizarea unor mai bune relații între semeni în școală. Acestea sunt atinse prin restructurarea mediului social al copilului la școală și construirea unui sentiment de comunitate în rândul elevilor și adulților.

Modelul de prevenire a bullying-ului ce implică întreaga școală se bazează pe patru principii cheie, care ar trebui respectate de către toți adulții:

1. arătați căldură și interes pozitiv și implicați-vă în viețile elevilor;
2. stabiliți limite ferme pentru comportamentul inacceptabil;
3. folosiți în mod consecvent consecințe negative, atunci când sunt încălcate regulile;
4. acționați ca autorități și modele pozitive.

Folosiți aceste patru reguli, simple dar foarte specifice pentru a ghida activitatea întregii școli: afișate peste tot în clădire și în fiecare clasă, discutate cu elevii și părinții, implementate prin referințe pozitive și negative constante:

1. Nu îi vom agresa pe colegii noștri.
2. Vom încerca să-i ajutăm pe elevii care sunt agresați.
3. Vom încerca să-i includem pe elevii care sunt excluși.
4. Dacă știm că cineva este agresat, îi vom spune unui adult din școală și unui adult de acasă.

Modelul POPB pare, la prima vedere, că necesită mult timp și eforturi intense. Studierea atentă a componentelor la fiecare nivel ne ajută să vedem că acestea nu sunt noi sau speciale. Ideea aici este nu să te concentrezi pe o singură persoană sau metodă, ci mai degrabă pe integrarea eforturilor tuturor actorilor implicați pentru a aduce o diferență reală. Astfel, abordarea ce implică întreaga școală arată în mod clar că bullying-ul este o responsabilitate comună și gestionarea sa cu succes depinde de angajamentul și măsurile coordonate ale personalului școlar, părinților și de implicarea activă a elevilor.

61 Olweus, Dan, *Bullying At School : What We Know and What We Can Do*, 1993, Blackwell Publishing Ltd.

62 Nicole Catheline, *Le harcèlement scolaire: «Que sais-je ?»*, Presses Universitaires de France, 2015.

63 Olweus, Dan, „Peer Harassment: A Critical Analysis and Some Important Issues. In: *Peer Harassment in School*, 2001, ed. J. Juvonen and S. Graham, New York.

Efectele pe termen lung ale programelor fundamentate pe principiile Olweus arată o scădere a riscului de a deveni victimă a hărțuirii ori agresiunilor repetate cu cel puțin 28%, o diminuare raportată de școli cu privire la comportamentele antisociale (furt, vandalism, absenteism, altercații etc.) și o îmbunătățire a climatului general al școlii și a rezultatelor elevilor.⁶⁴

Modelul finlandez KiVa⁶⁵

Programul școlar antibullying KiVa (acronimul pentru „Kiusaamista Vastan”, care înseamnă în limba finlandeză „against bullying”) este dezvoltat de Universitatea Turku cu sprijinul financiar al Ministerului Educației și Culturii din Finlanda. Dezvoltarea programului și evaluarea efectelor sale inițiale s-au desfășurat în perioada 2006-2009, fiind apoi implementat la nivelul întregii țări între 2009 și 2011, prin aderarea a 2.260 de unități școlare, ceea ce reprezintă 75% din totalul școlilor primare și al liceelor.

Eficiența programului a fost demonstrată prin numeroase studii realizate la scară mare în școlile finlandeze. Aplicarea programului KiVa în școli conduce pe termen scurt, cu precădere, la reducerea victimizării și, deși într-o proporție mai redusă, produce pe termen mediu și lung scăderea frecvenței actelor de bullying.⁶⁶ De asemenea, evaluările cu privire la efectele pe termen lung asupra copiilor au arătat o creștere a atractivității școlii și o reducere a cazurilor de anxietate ori depresie⁶⁷, inducând o schimbare a ambianței școlare. 98% dintre victimele care au interacționat cu echipele KiVa din școli au declarat că situația lor s-a ameliorat semnificativ.

Programul KiVa, care cuprinde acțiuni universale și acțiuni țintite pe intervenție, se concentrează asupra martorilor și asupra modalităților prin care ei pot contribui la oprirea bullying-ului, susținerea victimelor, raportarea situațiilor cadrelor didactice ori prin refuzul de a încuraja și susține agresorul. Derularea programului include activități (dezbateri, exerciții role-play, focus-grupuri, joc video, filme, postere în toate clasele) care vizează influențarea normelor grupurilor, educația copiilor pentru comportamente constructive și responsabile, învățarea autocontrolului pentru a nu deveni agresori și încurajarea lor de interveni și ajuta victimele bullying-ului.

În fiecare școală, se creează echipe antibullying (ușor de identificat prin vestele specifice sau alte simboluri) formate din trei cadre didactice și responsabilul clasei, care pot interveni în orice moment al zilei. Aceste echipe organizează pentru elevi, anual, 20 de ore de pregătire și informare având următoarele obiective:

- Sensibilizarea cu privire la rolul pe care grupul de elevi îl poate juca în declanșare și oprirea situațiilor de bullying;
- Creșterea empatiei față de victime;
- Promovarea în rândul copiilor a strategiilor de susținere a victimelor.

64 Olweus, D., Solberg, M. E. & Breivik, K. (2018). *Long-term school-level effects of the Olweus Bullying Prevention Program (OBPP)*. Scandinavian Journal of Psychology. Valabil la linkul: https://www.researchgate.net/publication/328034355_Long-term_school-level_effects_of_the_Olweus_Bullying_Prevention_Program_OBPP [accesat la 6 aprilie 2019]

65 Pentru accesul la resurse directe privind programul KiVa, accesați portalul <http://www.kivaprogram.net/>

66 Kärnä, A., Voeten, M., Little, T., Poskiparta, E., Kaljonen, A., & Salmivalli, C. *A large-scale evaluation of the KiVa anti-bullying program*. *Child Development*. http://www.kivaprogram.net/assets/files/belgium_public/child-development-january_february-2011.pdf [accesat la 6 aprilie 2019]

67 Williford, A., Boulton, A., Noland, B., Little, T., Kärnä, A., & Salmivalli, C. *Effects of the KiVa anti-bullying program on adolescents' perception of peers, depression, and anxiety*. 2012, US National Library of Medicine National Institutes of Health, Link: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21822630> [accesat la 2 aprilie 2019]

Metoda „Preocupării Împărțite/Partajate” (Shared Concern Method)

Creată de Anatol Pikas, profesor de psihologie suedez, și folosită în numeroase țări, precum Suedia, Spania, Scoția, Australia și Franța, această metodă completează celelalte intervenții în cazurile de bullying și reprezintă o abordare nepunitivă, prin încurajarea elevilor de a găsi împreună o soluție de remediere sau împăcare sub îndrumarea unui specialist pregătit în acest sens.

Metoda acționează asupra calității relațiilor dintre elevi, prin comunicare, stimularea empatiei, a încrederii reciproce și prin evitarea aplicării de sancțiuni agresorului, care este pus în poziția de îndreptare a problemei create și autocorectare a comportamentului său și determinat să-l preocupe situația victimei.⁶⁸

Din punct de vedere metodologic, metoda urmărește îndepărtarea efectului de grup, caracteristic bullying-ului – fenomen de grup, prin *reindividualizarea* fiecărui membru al acestuia. Ea constă în organizarea de întâlniri individuale cu autorul actelor de bullying, apoi cu ceilalți membri mai activi ai grupului, în care autorul și susținătorii lui sunt chemați să stabilească singuri ce ar putea să facă pentru ca victima să nu se mai simtă amenințată, ceea ce înseamnă că pentru soluțiile propuse vor fi responsabili. După aceste prime întâlniri, mediatorul adult va discuta cu victima pentru a explora situația din perspectiva ei și pentru a-i oferi ajutorul necesar. La final, are loc întrevăderea între agresor/agresori și victimă, în care cei acuzați de bullying propun soluțiile lor elevului asupra căruia au fost comise actele de bullying. Întâlnirile se desfășoară până când se constată că agresiunile ori amenințările încetează, iar victima consideră că nu mai sunt probleme.

Metoda a fost utilizată în 60% din școlile australiene și 5% din școlile britanice, rata eficienței opririi bullying-ului între elevi fiind de 3,83 la 5 cazuri, respectiv 4,14 din 5 cazuri, fiind considerată metoda cu cel mai puternic impact pozitiv asupra relațiilor între elevi.

68 Rigby, K., and Griffiths, C. (2010). *Applying the Method of Shared Concern in Australian schools: an evaluative study*. Canberra: Department of Education, Employment and Workplace Relations. Vezi www.kenrigby.net.

A low-angle, upward-looking photograph of several children's hands clasped together in a circle. The children are wearing plaid shirts in shades of blue, green, and white. The background is bright and slightly blurred, showing green foliage and a clear sky. The overall mood is positive and supportive.

ȘCOLI FĂRĂ BULLYING
MĂCANISME DE PREVENIRE
ȘI INTERVENȚIE
ÎN SITUAȚIILE DE BULLYING

Salvați Copiii România este o organizație de utilitate publică, a cărei misiune este aceea de a garanta egalitatea de șanse pentru toți copiii, indiferent de mediul din care aceștia provin, prin utilizarea propriei expertize, precum și prin activități de lobby și advocacy asupra factorilor de decizie și mobilizarea liderilor din societatea civilă.

Salvați Copiii promovează de 29 ani drepturile copilului, în acord cu prevederile Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului. Peste 1.900.000 de copii au fost incluși în programe educative, de protecție și asistență medico-socială, de stimulare a participării lor în acțiuni de promovare și recunoaștere a drepturilor lor.

Salvați Copiii este membru al Save the Children International, cea mai mare organizație independentă din lume de promovare a drepturilor copiilor, care cuprinde 28 de membri și desfășoară programe în peste 120 de țări.

Salvați Copiii
Save the Children România

Secretariatul General

Intr. Ștefan Furtună nr. 3, sector 1,
010899, București, România

telefon: +40 21 316 61 76

fax: +40 21 312 44 86

e-mail: secretariat@salvaticopiii.ro

web: www.salvaticopiii.ro